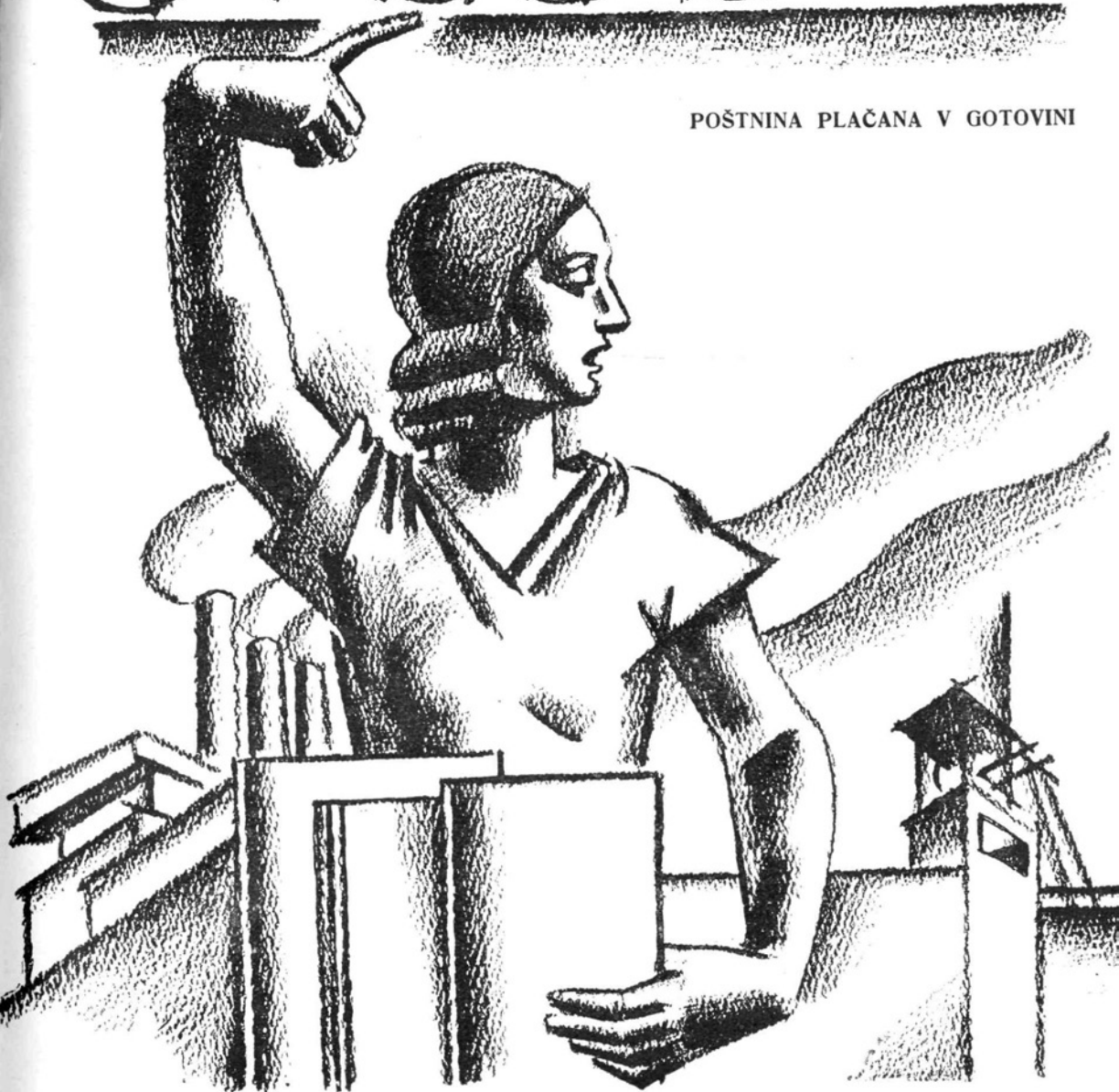

SVOBODA

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

VSEBINA:

Kapitalizem in socializem po svetovni vojni. — Kaj je marksizem? — *Pantelejev*, Ura (s slikami). — *Vlado Klemenčič*, Sajasto mesto. — *Vilko Ivanuša*, Majski spomini. — *Rudolf Golouh*, Versaillska volitev. — *Ilja Ehrenburg*, Kavčuk. — *Tone Čufar*, Pomladna elegija. — *Cvetko Kristan*, Izobraževalno delo med avstrijskim delavstvom. — **Pregledi:** Knjige in knjižnice, društveno življenje, dramatika, delavski sport, razno

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica štev. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000.000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

*Vloge se sprejemajo na knjižice in na tekoči račun. Naložbe proti odpovedi se obrestujejo po dogovoru **kar najbolj ugodno.***

*Posojila se dovoljujejo na posestva, menice in vrednostne papirje čim **najceneje.***

*Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici **kreditno društvo**, za pupilarne naložbe pa sodni **depozitni oddelek.***

*Za varčevanje mladine izdaja **domače hranilnike**, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje **položnice.***

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol.

S · V · O · B · O · D · A

Naročnina za člane Svobode letno	Din 12—
Naročnina za druge letno	36—
" " polletno	18—
" " četrtno	10—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar 1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.
Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

Kapitalizem in socializem po svetovni vojni

(Po Bauerjevem delu »Kapitalismus u. Sozialismus nach dem Weltkrieg« prireja Talpa)

Racionalizacija, ki se uvaža močno tudi že v našo industrijo, je kapitalistični razvoj pospešila in še vse trdneje organizirala kapitalizem. Vse to je predvideval že Karl Marx, čuti pa to danes vsak naš industrijski in tudi kmečki delavec. Ves svetovni proletarijat stoji pred novimi vprašanji in novimi borbami — za svoj kruh, za življenje: Vsakdo čuti, da nam je moderni, povojni kapitalizem postavil nove cilje, obenem pa zahteva tudi novo metodo borbe. Naloga naših strokovničarjev, časnikarjev in kulturnih delavcev je, da študirajo sodobno organizacijo kapitalizma, da seznanjajo z njo delavstvo, kajti le tako se bo moglo slednje uspešno boriti za svoje interese, za interese vsega delovnega ljudstva. Otto Bauer, ki spada brezdvomno med naše najboljše teoretike in marksistične znanstvenike, pripravlja pravkar obširno delo z naslovom »Kapitalismus und Sozialismus nach dem Weltkrieg«. Delo je preračunjeno na približno pet zvezkov; doslej je izšel v založbi Wiener Volksbuchhandlung, Wien 1931 prvi zvezek, v katerem pisatelj obširno razpravlja o današnjem načinu produkcije, o tako zvani racionalizaciji. Delo toplo priporočamo vsem onim strokovničarjem, obratnim zaupnikom in tudi delavstvu, ki razume nemški. Da pa se bodo z njim seznanile tudi širše plasti, smo se odločili podati v kratkih obrisih glavne Bauerjeve izsledke, ki o njih pričakujemo, da jih bodo pazno prečitali vsi naši čitatelji. Tako bo postalo razumljivo marsikaj, česar danes ta ali oni še ne razume. Proti eventualnim prigovorom, da bi taka razprava spadala bolj v strokovni časopis, moram odvrniti, da spada spoznavanje današnjega ustroja družbe med glavne naloge naše kulturne zveze »Svoboda«. Le tako bo naše kulturno društvo vzgajalo dobre in znanstveno podkovane bojevnike strokovnih organizacij!

1. Tehnična racionalizacija

Svetovna vojna in doba, ki je sledila njej, sta celotno gospodarstvo večkrat prisilili, da je popolnoma izpremenilo produkcijo. Takoj v začetku svetovne vojne se je izpremenila vsa industrija v vojno industrijo, katere naloga je bila, da dobavlja armadam vsemogoče orožje, obleko in prehrano. Ko se je svetovna vojna končala, se je morala produkcija zopet izpremeniti: tovarne, ki so izdelovale med vojno le predmete za armade, so se morale preurediti in izdelovati zopet predmete, ki jih potrebujemo v miru. Motil bi se pa oni, ki bi menil, da se je industrija izpremenila tako, kakor je bila pred vojno. Takoj po sklenjenem miru je

zavladala po vsem svetu silna lakota po blagu. Primanjkovalo je tedaj vsega, česar industrija med vojno ni utegnila ali pa radi pomanjkanja surovin ni mogla izdelovati. Milijoni vojakov so potrebovali civilno obleko in perilo, uničene pokrajine in mesta je bilo treba zopet popraviti. Ako je hotela industrija to lakoto utešiti, je morala uvesti nove stroje. S temi novimi stroji je industrija v par letih nadoknadila zamudo in, ko jo je nadoknadila, je nastala — svetovna gospodarska kriza.

Ker se je morala produkcija v kratki dobi tolikokrat preurediti, se je morala z njo izpremeniti tudi tehnika. Od strojev je odvisen proletarijat, zato je potrebno, da si predočimo v glavnih obrisih razvoj tehnike od začetka vojne pa do današnjih dni. Pri tem pa si moramo ogledati trije, in sicer: a) pridobivanje sil za pogon strojev, b) pridobivanje surovin in c) način izdelovanja blaga v tovarnah.

a) **Pridobivanje sil.** Vsaka tovarna potrebuje najprej silo, ki ji goni stroje. V 19. stol. je dajal to silo premog. Zato je razumljivo, da so pred vojno nastajala velika industrijska središča le v bližini premogovnikov. Med vojno se je uporabljal ves premog le za vojno industrijo, predvsem seveda tudi za bojne ladje. Takrat ni bilo časa za otvarjanje novih rudnikov, a radi pomanjkanja delovnih sil so se tudi stari rudniki zanemarjali: glavno je bilo, da je bil premog hitro nakopan, rovi so se pri tem le redko obkladali z lesom. Prav zato je nastalo po vojni silno pomanjkanje premoga.

Radi silnega pomanjkanja premoga je morala iskati industrija, ki je delala v prvih povojnih letih s polno paro, novo pogonsko silo in našla jo je v elektriki. Prav to panogo je moderna tehnika zelo izpopolnila: pred vojno so mogli napeljati n. pr. električne daljnovode do 50.000 voltov le do razdalje 50 km, po vojni pa dobavljajo elektrarne elektriko do 100.000 voltov že na razdaljo 100 km. Tako so nastale v Avstriji, ki je izgubila po mirovni pogodbi velike rudnike za premog, električne centrale, ki oskrbujejo vso državo z električno gonilno silo. Tamkaj se elektrificirajo že tudi železnice. Elektrifikacija industrije pa je povzročila dvoje, in sicer: 1. danes se more razvijati industrija tudi v državah, ki nimajo premoga, n. pr. v Italiji; prav zato ne gre omalovaževati razvoja italijanske industrije! 2. Produkcija premoga je v zadnjih letih močno padla, iz česar izvirajo gospodarske krize v premogokopih in brezposelnost rudarjev, ki je dosegla višek zlasti v Angliji. Za ilustracijo naj navedemo, da je uvažala Italija pred vojno iz Anglije letno 10.7 milijonov ton premoga, danes pa, ko je zgradila velike elektrarne, ga uvažata samo — 1.7 milijonov ton. 3. Za delo v elektrarnah je potrebno mnogo manj delavcev kakor pri pridobivanju premoga. (Falska elektrarna zaposluje stalno nekaj nad 30 delavcev, oskrbuje pa z električno silo vse ozemlje bivše Spodnje Štajerske). Elektrifikacija je spravila ob kruh velike mase proletarijata, ki ga pa ne more zaposliti v svoji industriji.

Uvedba elektrike kot pogonske sile pa vpliva močno tudi na mišljenje ljudi. Namesto prejšnjega mehaničnega mišljenja se je pojavilo energetično mišljenje: to mišljenje ocenjuje vsako stvar po tem, koliko energije je v stvari. S takim mišljenjem gleda predvsem industrijalec na delavca, v katerem vidi le sklop toliko in toliko energij, ki jih skuša v vsem obsegu izrabiti v svoj prid.

Druga važna snov, iz katere pridobivamo pogonsko silo, je olje. Z njim so začeli kuriti zlasti ladje in danes je že 38% svetovne tonaže kurjenih namesto s premogom z oljem. Že samo to dejstvo je povzročilo,

da se uporabi letno 42 milijonov angleškega premoga manj. Ker je za nakladanje olja potrebnih mnogo manj delavcev kakor za nakladanje premoga, je izgubilo kruh mnogo pristaniških delavcev.

Pomen kamenenega olja torej vedno bolj narašča. Od njega je bila odvisna že zmaga v svetovni vojni. L. 1917. je pisal francoski državnik Clemenceau Wilsonu: »Če noče ententa izgubiti vojne, mora imeti Francija na razpolago olje, ki je za bitko istega pomena kakor kri.« Iz kamenenega olja se pridobiva namreč bencin, brez njega pa ni avtomobilov, ki v potrebi vržejo stotisoče vojakov z enega dela fronte na drugi del, in predvsem ni — tankov. — Pa tudi v današnjih časih odločuje prav kameno olje vso svetovno politiko.

Jasno je, da je radi tega produkcija kamenega olja silno narasla. L. 1913. je znašala svetovna produkcija 53.4 milijonov metrskih ton, danes pa znaša že 184.2 milijonov. Sorazmerno s tem pa seveda pada produkcija črnega premoga.

Prav v poslednjem času se je silno razvila uporaba vozil, ki jih kurimo z b e n c i n o m ali z b e n z o l o m (avtomobili, aeroplani, traktorji). Bencin se pridobiva iz kamenega olja, benzol iz črnega premoga. Silen napredek razvidimo iz sledeče tabele, ki nam kaže letno produkcijo avtomobilov v U. S. A.:

leta 1908		60.000 avtomobilov
» 1916		nad 1,000.000 »
» 1920		» 2,000.000 »
» 1925		» 4,000.000 »

ali:

leta 1910.	je prišel v U. S. A.	1 auto na 265 ljudi
» 1917.	» » » » » » » »	22 »
» 1928.	» » » » » » » »	6 »

Silni uspeh v avtomobilski industriji je glavni vzrok ameriške prosperitete do l. 1929. Prav to vozilo pa je tudi predruožilo življenje in mišljenje. Njegova glavna zasluga je, da je približalo vas mestu; danes je tudi že pri nas zvezana vsa bližnja in tudi daljna okolica z našimi mesti (Ljubljana, Celje, Ptuj). Pod vplivom avtomobila gineva konservativno mišljenje tudi pri nas na kmetih.

Razvoj avtomobilizma pa gre tudi na račun premoga: z bencinom kurjeni avtomobili in avtobusi postajajo iz dneva v dan nevarnejši konkurenti s premogom kurjeni železnici.

Vkljub temu pa so še vendarle ostale nekatere industrije, ki uporabljajo kot pogonsko silo p r e m o g. Zlasti so največji njegov konsument železnice. Toda tudi v teh industrijah se uporabi danes mnogo manj premoga kakor nekoč in sicer zato, ker se danes v posebnih kotlih premog mnogo bolj izrablja in ga ne gre več toliko v dim. V mnogih tovarnah se n. pr: isti premog istočasno uporablja za pogonsko silo in za kurjenje delavnic.

b) **Pridobivanje snovi in surovin.** Voja je zlasti močno vplivala na razvoj kmetijstva. Agrarni produkciji je odvzela delovne sile, zmanjšala je stanje živine, obenem pa ni skrbela dovolj za gnojila, ker je delala vsa industrija le za potrebo armad. Zato je v centralnih državah (Nemčija in Avstrija), ki so bile odrezane od drugih agrarnih držav, nastopila že med vojno huda lakota. Ententne države take lakote niso poznale, ker so jim priskrbovale poljske pridelke Združene države in Ka-

nada. Da pa so Združene države in Kanada mogle nasiti milijonske armade, ki so morale imeti vsaj kruh in meso, sta obedve državi silno razvili **poljedelsko produkcijo**. To so zvišale s tem, da so preobrazile ogromne površine zemlje v polja, obenem pa s tem, da sta uvedli na vseh razsežnih poljih najmodernejše poljedelske stroje.

Po svetovni vojni sta Amerika in Kanada ohranili višino poljedelske produkcije; na svetovnem trgu pa sta se pojavili z žitom še južna Amerika in Avstralija, kmalu se bo pojavila tudi Rusija. Pa tudi v državah, ki so se udeležile vojne, je nastopila vsaj predvojna produkcija. Vse to pa je povzročilo že l. 1920. težko agrarno krizo, ki je večja od leta do leta: poljedelskih produktov je zmeraj več, povpraševanja po njih zmeraj manj. Kmet mora prodajati i žito i živino pod ceno. Danes more živeti le oni veleposestnik, 1. ki zvišuje z raznimi sredstvi produkcijo in 2. ki dela s stroji. Vsi drugi kmetje in kmetije so obsojeni k poginu in vsako zaviranje je tu — prav težko.

Da se je produkcija poljskih pridelkov tako zvišala, moramo pripisovati poljedelski tehniki. Predvsem so ustvarili agronomi s križanji itd. novo vrsto pšenice. Pšenica »marquis«, ki so jo iznašli tik pred vojno, dozori osem do enajst dni preje kakor pa navadna. To vrsto pšenice je mogoče posejati tudi v mrzlejših krajih, kjer navadna pšenica ne uspeva. Najnovejša vrsta »garnet« pa dozori še preje. Posledica vsega tega je, da so se odprle poljedelstvu nove, razsežne pokrajine. Prav radi teh vrst je postala mrzla Kanada poljedelska država, Rusija pa je prav radi teh vrst povečala svojo poljedelsko površino za 20% predvojne.

Poljedelska produkcija se je močno dvignila radi mehanizacije, predvsem radi uvedbe traktorjev, ki zelo pospešijo in olajšajo delo na polju. Leta 1918 so imele Združene države 80.100 traktorjev, l. 1929. pa že 852.000 (torej desetkrat več!). Posebno znamenit je stroj, ki obenem žanje in mlati. Delo, za katero je potrebnih 36 ur, opravi ta stroj v pol ure. Radi uvedbe strojev, ki prihranijo delovno silo, so padli produkcijski stroški za pšenico za 14%.

Jasno je, da se dajo uporabljati taki stroji le na silno obsežnih in ravnih veleposestvih, ne pa na kmetijah, kakršne so n. pr. pri nas. Iz tega pa sledi, da sili moderni poljedelski produkcijski način k združitvi srednjih veleposestev v ogromna posestva, ki obsegajo cele pokrajine in kjer nastajajo »žitne tovarne«. Na takih posestvih seveda ni več kmetov, tam so samo še mehaniki in šoferji, ki opravijo vse delo. Ta proces se zelo hitro razvija v Ameriki, kjer prodajajo farmerji svoja posestva velikim družbam (število farmerjev je v U. S. A. padlo od l. 1909. pa do l. 1928. od 31.4 milijonov na 27.7 milijonov!), in pa v Rusiji. V Rusiji so l. 1929. na novo obdelali 62.000 hektarjev (= 620 km²) stepe v najrodovitnejša tla; na tej veliki površini je opravilo vse delo 460 traktorjev v dveh šihth po osem ur. V pjatiletki pa je predvidenih vsako leto 250.000 novih traktorjev in 25.000 strojev za žetev. — Ker prevladuje v zapadni in srednji Evropi večinoma le mala posest, napreduje tu mehanizacija zelo počasi ali pa sploh ne. Vse to pa ima za posledico veliko agrarno krizo v naših krajih in prišel bo čas, ko se našemu kmetu ne bo več izplačalo obdelovati polja. Prav v agrarni krizi je glavni vzrok bega iz dežele v mesto: kmet ne more več živeti, pa sili v mesto, kjer samo povečava armado brezposelnih. In ker nima denarja, si ne more kupiti industrijskih produktov, kar brezposelnost v industriji še povečava.

Agrarna kriza in mehanizacija izpreminjata duševnost podeželskega prebivalstva. Mehanizirano poljedelstvo potrebuje nov tip delavca: poljedelec, ki dela s traktorjem, mora imeti povsem druge lastnosti kakor konjski voznik. Namesto nekdanjega naivnega, instinktivnega in z naravo zvezanega tipa zmaguje v Ameriki in Rusiji tehnični, računarsko misleči tip, ki si skuša naravo pokoriti. — Autobusi so zblížali mesto in vas; zblížal ju je tudi radio, ki se naseljuje tudi že na kmete. Kmet, ki je bil do svetovne vojne konservativen, nezaupljiv za vsako novost, postaja zmeraj bolj blizek delavcu. Ta proces prihaja komaj vidno, vendar pa vkljub temu tudi k nam.

Razen v poljedelstvu pa je nastopila mehanizacija tudi v nekaterih drugih obratih, kjer pridobivajo surovine. Tako n. pr. kopljejo v mnogih premogokopi premog s stroji s stisnjenim zrakom, kar je brezposelnost še bolj povečalo. L. 1924. je bilo na Angleškem mehaniziranih 19% premogovne produkcije, l. 1925. pa že 70%. Vedno bolj pa se je tudi premog začel smatrati za surovino, iz katerega se dajo pridobivati koks, ter, amonjak, benzol, plin itd. Tako so postali premogovniki prav za prav le deli kemične veleindustrije. Razen tega pa ostajajo premogovniki še zmeraj v najtesnejši zvezi z železno in jekleno industrijo, ki sta glavni odjemalki premoga in snovi, ki se pridelujejo iz njega. Prav ta tehnična zveza med premogokopi in železno ter jekleno industrijo pa ustvarja trdne temelje za velike koncerne, ki obsegajo vse te industrijske panoge, in za nadaljno akumulacijo kapitala.

Tudi jeklena in železna industrija sta se racionalizirali z najmodernejšimi stroji. Ne bomo tu opisovali vseh novih strojev, pokazati hočemo samo uspeh te racionalizacije. Tako je n. pr. v tovarni v Hambornu produciralo pred vojno 10.000 delavcev 75.000 ton jekla letno, danes pa producira 9900 delavcev 170.000 ton letno.

c) **Izdelovanje.** Vojna industrija je vse svoje produkte standardizirala, t. j. posamezne predmete je izdelovala samo v eni obliki ali pa vsaj v malo oblikah. Armade so potrebovale milijone kosov popolnoma enakih predmetov (orožja, uniforme itd.). Ogromne množine teh predmetov je izdelovala industrija v dobi, ko je primanjkovalo delovnih sil, zlasti kvalificiranih. Prav pomanjkanje delovnih sil pa je povzročilo nove izpopolnitve v tehniki. Te izpopolnitve se nadaljujejo še danes: stroj iz dneva v dan bolj izpodriva ročno delo.

V splošnem moramo razlikovati dve vrsti strojev: **univerzalne** in **specijalne** stroje. Prvi izdelajo ta ali oni predmet docela, tako da je popolnoma gotov, ko pride iz stroja, drugi pa izdelujejo samo posamezne dele predmeta ali pa napravijo na predmetu samo malenkostni proces, tako da mora iti predmet, preden je dogotovljen, skozi celotno vrsto specijalnih strojev.

S specializacijo se stroji **avtomatizirajo**. Pri univerzalnem stroju je treba pred vsakim novim delovnim procesom stroj za ta proces pripraviti, dočim pri specijalnem stroju ta priprava odpade. Pri specijalnem stroju delavec samo privede predmet do stroja, in ko stroj na njem delo izvrši, mora predmet zopet odstraniti oz. privedi do drugega stroja; razen tega mora seveda tudi streči stroju in nanj paziti. Več specijalnih strojev je moči zvezati v en sam stroj: tako nastane n. pr. vrtni stroj, ki izvrti naenkrat sto lukenj v predmet namesto ene. Vkljub temu pa je potreben pri takem stroju le en delavec.

Specijalni stroji so uporabljivi seveda samo tam, kjer so predmeti standardizirani. Standardiziranje odpravlja torej nekdanjo anarhično produkcijo, ko so se izdelovali predmeti v raznih oblikah, a vsaka oblika v majhni množini. Standardiziranje pa predpostavlja koncentracijo vse industrije v trustih in koncernih.

Vsa pravkar opisana izboljšanja imajo namen, **prihraniti delovno silo**. Druga izboljšanja pa imajo zopet namen, prihraniti in docela **izkoristiti snov**, iz katere se predmeti izdelujejo. Vsaka moderna tovarna ima poseben oddelek, kjer preiskujejo snov glede trpežnosti, uporabnosti itd. Tako pokvarjeno snov že preje izločijo, da ni pozneje treba predmetov radi neuporabnosti škartirati.

Moderna industrija skuša tudi zmanjšati **produksijski čas**. Zmanjšanje produkcijskega časa omogočuje kapitalistu hitrejši promet kapitala. Zmanjšali pa so ta čas predvsem s tem, da so popolnoma preuredili tovarno. V prejšnjih časih je bila n. pr. tovarna za stroje urejena takole: ena delavnica je bila namenjena za modelno mizarstvo, v drugi je bila livarnica, v tretji kovačnica itd. Vsak predmet je moral iti skozi vse oddelke, preden je bil gotov; ker pa vsi oddelki ne morejo opraviti dela istočasno, so se nabirale v predskladiščih množice predmetov, ki so čakali tam na obdelavo. Z napredujočo delitvijo dela narašča čas, ki ga morajo predmeti prebiti v skladiščih, narašča pa tudi čas za transportiranje predmeta iz oddelka v odderek.

Prav zato so v vseh modernejših tovarnah uvedli **tekoče delo**, t. j. vsak predmet gre od prvega delovnega procesa takoj k drugemu, ne da bi čakal na delovni proces v predskladiščih. Da pa se tako delo doseže, je treba preurediti predvsem tovarno: najrazličnejši stroji so postavljeni sedaj v isti delavnici in sicer v istem zaporedju, kakor obdelujejo predmete. Taka ureditev pa je mogoča samo tam, kjer so stroji na električni pogon.

Taka preuredba prihrani mnogo časa pri transportu, ne zadošča pa še za neprekinjeno delo. Treba je še nekaj drugega, namreč določitev **delovnega takta**. Delovni takt pa se doseže, če se razdeli delovni proces v enote, vsak delavec pa izvrši samo eno enoto. Ta način dela je najbolj uspel v ameriški avtomobilski industriji, kjer n. pr. prvi delavec pritrdi na predmet zagozdo, drugi natakne na zagozdo vijakove matice, tretji jih privije itd.

Pri uvedbi tekočega dela pa se je izkazalo, da mora marsikak delavec delati hitreje kakor pa drugi: vsaka delovna enota se ne da opraviti v istem času. Ta nedostatek se je odpravil, da je dobil tak delavec boljše in tehnično popolnejše orodje. Tako je bil torej vsak delavec prisiljen napeti pri delu vse svoje sile. Samo par primerov, kako se je delovni takt skrajšal! V nemški vagonski industriji je trajal delovni takt spočetka tri ure, po izboljšanju tehničnih sredstev eno uro in pol, danes pa znaša po ponovni delitvi dela samo — 20 minut. V avstrijski tovarni avtomobilov Steyr znaša delovni takt 2.7 minut, pri Fordu samo par sekund. Tovorni vagon, za katerega je bilo treba preje 24 delovnih dni, je izgotovljen danes po uvedbi delovnega takta v treh dneh.

Pa tudi transport med stroji se je mehaniziral in sicer s **tekočim trakom**. Tekoči trak teče mimo delovnih mest, kjer stojе delavci; vsak delavec prime predmet, ki mu ga privede trak, ga obdela, nato pa zopet položi oz. obesi na trak; med tem pa pride do njegovega mesta že drug predmet. Tako služi tekoči trak za transportno sredstvo, obenem

pa določa tudi delovni takt. Bolj despotično kakor bič nadzorovatelja sužnjev sili tekoči trak delavca k zmeraj hitrejšim gibom, k zmeraj bolj hlastnemu delu.

Kakšne pa so posledice tehnične racionalizacije? Predvsem se je produkcija silno zvišala — zlasti v popolnoma racionalizirani Ameriki. Povečana produkcija je pocenila produkte in tako so postali predmeti, ki so veljali nekoč za luksuzne, last tudi srednjih in celo manj premožnih slojev (radio, auto). Prav to pa je docela predrugačilo življenje.

Vladar današnje dobe je stroj. Zanimanje za tehniko je splošno in inženir je postal junak današnje dobe. Radi zmage stroja je postalo naše mišljenje tehniško-prirodoslovno. Humanistična izobrazba danes nima več pomena — stroj ji je odzvonil mrtvaški spev. Današnji generaciji pomenja Ford več kakor vsi zgodovinski in »narodni« junaki skupaj, lep polet aeroplana več kakor vsaka antična pesnitev. Čemu še študij antike? Zaman se ostareli šolmoštri upirajo modernemu napredku s svojo staro kulturno tradicijo: čas jih bo pregazil! Brzeči razvoj strojev je obenem z našim materijelnim življenjem preobrazil popolnoma tudi našo duševno kulturo!

Toda prav ta racionalizacija je zadala delovnim množicam usodne udarce. Vedno znova se postavljajo v tovarnah novi stroji, ki izpodrivajo delavce, ki tonejo v bedi strašne brezposelnosti. Samo en primer iz U. S. A.! Od l. 1919. pa do l. 1927. se je v U. S. A. zvišala produkcija za 30,8%, v istem času pa je padlo število delavstva od 9,1 milijonov na 8,3 milijonov. Ista generacija, ki je navdušena za tehniko, trepeče v današnjem družabnem redu pred njenimi posledicami.

(Nadaljevanje sledi.)

Kaj je marksizem

(Nadaljevanje.)

To naziranje je pravilno in napačno obenem. Napačno je to naziranje, če vidi v materialističnem pojmovanju zgodovine le neki delovni način; to vodi namreč takoj nazaj v subjektivnost celega pojmovanja. Vsaj res ni razumeti, zakaj ne bi mogli uporabiti drugega ali drugačnega delovnega načina, kakor na primer, da bi ne izhajali iz ekonomskih razmer, marveč, da bi opazovali razvoj znanosti ali pa tudi različne oblike verskega čuvstva in po tem pisali zgodovino. Če smatramo materialistično pojmovanje zgodovine le za metodo pri zgodovinarskem delu, zgubi vsako sistematično važnost pri prikazovanju družabne zakonitosti same. Nasprotno pa je velikokrat pravilno razširjeno naziranje, da je materialistično pojmovanje zgodovine neka metoda. Pravilno je toliko, kolikor je jasno, da povzroči teoretično spoznanje posebnega načina socialne zakonitosti tudi neki določeni postopek pri uporabi tega spoznanja na raziskavanje družabnih procesov, torej predvsem zgodovinskega poteka. Če drži teoretično, da temelje zadnji odločilni momenti vseh socialnih pojavov v ekonomski strukturi družbe, v kateri nastopajo, tedaj je jasno samo ob sebi, da materialistično pojmovanje zgodovine ni samo teorija socialne zakonitosti, marveč mora postati tudi metoda znanstvenega raziskavanja in obravnavanja zgodovine. Tukaj pa se že pokaže, da ne izčrpamo celotnega bistva materialističnega pojmovanja zgodovine, če smatramo to pojmovanje samo za metodo, ker se kot metoda

zgodovinskega raziskavanja uporablja ta temeljni nauk le v enem svojem delu.

Seveda pa je še mogoče razumeti oznako »pojmovanje« v tem smislu, da gre tukaj za del svetovnega naziranja. Že prej pa smo videli, da marksizma, čigar bistveni del je ravno materialistično pojmovanje zgodovine, ne smemo smatrati za svetovno naziranje. Če nekateri tako sodijo ravno radi materialističnega pojmovanja zgodovine, sodijo tako zato, ker vežejo ta nauk najtesneje z materializmom, ki pa je svetovni nazor.

Iz dosedanje analize naslova vidimo, da je v njem izraz »pojmovanje« popolnoma neprimeren za vsebino, ki jo naslov označuje. Materialistično pojmovanje noče biti le zgolj pojmovanje, marveč ono hoče biti teorija, to je spoznanje zakonitega dogajanja.

5. Materialistično pojmovanje zgodovine ni le enostavno opazovanje zgodovine, marveč je sociološka teorija.

Popolnoma zmoten je tudi izraz »**zgodovina**«. Ta izraz je veliko preozek. Ta nauk ne obravnava samo zgodovine kot take, to je le dogodkov v življenju narodov in držav, marveč obravnava vse področje družabnih pojavov sploh. Stališče materialističnega pojmovanja zgodovine torej v prvi vrsti ni historično, marveč, kakor smo že videli, **teoretično**. Tukaj ne gre toliko za zgodovinski potek socialnih pojavov, marveč za družabno zvezanost, v kateri se odigrava ta zgodovinski potek. Pri materialističnem pojmovanju zgodovine gre manj za zgodovino kakor za družbo, za njene oblike in njeno nujno izpremembo. Prava beseda bi torej bila ne pojmovanje zgodovine, marveč pojmovanje **družbe**, oziroma, ker smo že prej korigirali izraz »pojmovanje« z izrazom »teorija«, dobimo pravilno oznako: **teorija o družbi**. Tako smo mi že s tem, da smo popravili dve zmotni oznaki v naslovu materialističnega pojmovanja zgodovine, dobili veliko jasnosti o njegovem bistvu. Kajti poroče se čisto drugačne predstave o pomenu tega nauka in že takoj spočetka vede ta nauk v popolnoma drugačne smeri in mnenja, če takoj vemo, da temeljni nauk marksizma ni samo pojmovanje zgodovine in se sploh ne peča le z zgodovino, marveč, da ni in noče biti nič drugega kot **teorija o bistvu in razvoju družbe**.

Končno moramo obravnavati še besedo »materialistično«, ki je v naslovu. Ta oznaka se najde včasih tudi v drugi obliki, ker nekateri imenujejo materialistično pojmovanje zgodovine včasih tudi historični materializem ali pa ekonomski materializem. Ker se s tem spravlja Marxov nauk v zvezo z materializmom kot takim, je ravno to ime zbudilo pri nasprotnikih marksizma najbolj pogrešne razlage, je pa velikokrat tudi v vrstah pristašev samih povzročilo precejšnje nejasnosti.

Materializem in marksizem.

1. Običajna materialistična razlaga marksizma.

Če hočemo dognati, kaj pomeni beseda »materialistično« pri naslovu »materialistično pojmovanje zgodovine«, moramo določiti razmerje med marksizmom in materializmom. Saj je ravno ta beseda vzrok, da postanejo tako mnogi nasprotniki marksizma in že v naprej zanikajo materialistično pojmovanje zgodovine, ker smatrajo materializem deloma

za že premagano, deloma pa za zelo problematično filozofijo, vsekakor pa ne za znanstveno stališče. Beseda »materialistično« je povzročila, da so velikokrat smatrali marksizem le za del materializma samega in da so posebno materialistično pojmovanje zgodovine pojmovali le tako, da hoče uporabljati materializem na zgodovinsko življenje ljudi. In ker je v strogem materializmu vse duševno le produkt telesnosti, so mislili, da mora to veljati po Marxovem historičnem materializmu tudi za zgodovinsko družabno življenje. Na ta način so prišli nekateri do tega, da so trdili o materialističnem pojmovanju zgodovine, da ono negira duhovno udejstvovanje človeka, da negira vse ideološke elemente in ideale, da napravlja ljudi za žogo stvarno-ekonomskih sil in na ta način ne priznava velike važnosti duševnega življenja. To konsekvenco so našli v marksizmu le, ker v materializmu ne more biti drugače, kakor da je duševnost popolnoma nesamostojen in postranski pojav materialnosti.

Tako pa so tolmačili marksistično teorijo ne le radi napačnega imena, marveč tudi radi posebnega duševnega razpoloženja dobe, v kateri se je prvič pričel razvijati marksizem in je dobil prve pristaše. To je namreč prva polovica 19. stoletja, ko so bili takratni znanstveniki posebno nasprotni filozofiji, sicer res le spiritualistični metafiziki in kritični filozofiji. Vsaj so takrat mnogi istovetili materializem z naravoslovjem samim. To naziranje se je zdelo popolnoma pravilno, kajti velik napredek naravoslovnega mišljenja v 19. stoletju je pritegnil v svoje področje vse panoge znanosti, tako, da je predstavljal anorganski in organski svet veliko vzročno razvojno zvezo. Nič čudnega ni zato, če so dosledno temu smatrali marksizem, ki je odkril socialno razvojno zakonitost in tudi ni več potreboval »boga v zgodovini« za vrhunec materializma. V tej veri je marsikoga utrdilo še dejstvo, da so bili prvi Marxovi in Engelsovi učenci, predvsem Karl Kautsky, Jurij Plehanov, Pavel Lafargue, Roza Luxemburg in Franc Mehring vseskozi materialisti.

Videli pa bomo kesneje, da so se tudi ti Marxovi učenci vedno strogo ločili od prirodoslovnega materializma, pri čemer so se upravičeno sklicevali na Marxa in Engelsa, ki sta to ločitev načelno izvedla. Če pa hočemo sedaj odločiti, če se more to, kar preostane po taki ločitvi od prirodoslovnega materializma, sploh še imenovati materializem, moramo najprej dognati bistvo materializma. Nam mora postati enkrat za vselej jasno, da je neupravičeno in neutemeljeno istovetiti materializem in naravoslovje.

(Dalje prihodnjič.)

L. Pantelejev:

Ura

Prevaja Mile Klopčič.

Ilustrira B. F.

(Nadaljevanje.)

Imel je veliko srečo, da se je še utegnil umakniti. Sicer bi ga bil težki tovorni konj zdrobil s svojimi kopiti.

Več vozov, naloženih z drvi, se je peljalo po cesti. Vozniki so pri-ganjali konje z biči, kričali so in preklinjali. Ropotaje so vozovi pre-hitevali Petjko.

»Kam neki peljejo?« je ugibal. »Kam peljejo toliko teh drv?«

Tako zelo ga je pekla radovednost, da je stopil k prvemu vozniku in vprašal:

»Striček, kam peljete drva?«

»V zavod. V Zavod Klare Zetkin za defektno deco.«

»Vraga!« je pomislil Petjka. Težko naloženi vozovi so ga napolnili s ponosom.

Dejal je:

»Torej so za nas. Dobro pazite! Da spotoma česa ne izgubite!«

Voznik se je zasmeljal in udaril po konju.

Petjka je šel dalje. Ko je prišel do vrat, se je pripeljalo z dvorišča nekaj praznih vozov. Čudil se je:

»Kaj so tudi ti pripeljali drva?«

Ko je stopil na dvorišče, je ostrmel.

In potem so se mu noge zašibile.

Vse dvorišče je bilo polno drv. Ves široki prostor je bil od kota do kota pokrit s petnajst col debelimi debli brez, smrek in jelk. Fantje so z glasnim vpitjem zlagali drva, voditelj Fjodor Ivanovič pa je letal sem ter tja, si mel dlani in kričal:

»Brž, fantje! ... Naprej!«

Tudi k Petjki je prihitel, ga potrepal po rami in kričal:

»Tako! Ali vidiš? Vidiš drva? Vse za vas, vi hudički! Vidiš?«

»Vidim. Hvala lepa.«

Opotekaje se je šel proti stopnicam. Pa ni došel do tja. Zgrudil se je na drva in zaihtel:

»Moja ura ...«

Več ni zmogel. Solze so mu zadrgnile grlo.

Tako je sedel in jokal. Jokal cel hudournik solz, hudournik, ki se ni dal zaježiti.

Črni fant je pritekel in se sklonil k njemu:

»Kaj ti je? Ti je kdo kaj storil?«

Petjka je vstal, ga pogledal v obraz in zamrmral skozi zobe:

»Poberi se k vragu!«

Ob držajih se je vzel po stopnicah in se na hodniku usedel na oken-sko polico.

Ah, kako hudo mu je bilo zdajle pri srcu! Sedel je na polici in strmел skozi šipe. Medtem so bili fantje zložili drva in tekali po hodniku.

Črni se je ustavil, ko je bil opazil Petjko. Pristopil je k njemu, mu položil roko na rame.

»Kaj je? Kaj ti je? Ti je hudo? Naj ti prinesem kakšno knjigo, da boš čital?«

»Ne! Ne maram! Pusti me!«

»Ob knjigi se človek razvedri. Prinesem ti jo. Si že čital Gogoljev „Nos“?«

Petjka se je ujezil:

»Nobenega nosu nisem čital in tudi nobenega ne bom! Beži!«

Medtem so prišli drugi fantje in se zbrali krog okna, na katerem je sedel Petjka. Poslušali so. Črni je dejal:

»Če te takole gledam ... Ti si pač prismoda.«

»Kaj?«

Petjka je skočil z okenske police. Na dnu v sebi je bil užaljen.

»Kaj? Kaj si rekel? Da sem prismoda? Ti sam si prismojen, ciganski capin! Veš, kaj te lahko za kaj takega doleti? ... Zobe ti izbijem.«

Petjka je dvignil pest. Črni se je nasmešnil:

»Le ne tako divje! Ne bom se pretepал s teboj!«

»Aha! Strahopetec!«

»Da, strahopetec! Strahopetec sem iz pre-pričanja.«

Petjka je nameril pest, pa jo je takoj povesil. Udariti se ni upal. S povešeno glavo je odtaval. Fantje so se krohotali za njim; najglasnejši je bil Pjatakov.

Do dna užaljen se je Petjka zjokal. Zaril se je v kot za stopnicami in prečepel tam vse do večera. K obedu ga ni bilo.

Šele zvečer je šel v jedilnico. Izpil je čašo čaja, pohlastal pol funta kruha in šel spat.

Petjka je sanjal. Sedel je na trgu v stojnici stare Fekle in jedel meso. Svinjetino. Velike kose je trpal v usta, jih požiral, a jedel nenehoma. Maščoba se mu je cedila čez brado pod ovratnik srajce. Stara Fekla mu je neprestano nalagala in prigovarjala:

»Kar jej, jej, poniglavec avšasti, kolikor moreš.«

Nenadoma je postavila predenj skledo cvrtja. Tudi cvrtje je Petjka pospraval in pil mleko. Obenem si je mislil:

»To bo čeden račun!«

Hotel je preračunati, a Fekla ga je prehitela:

»Pojedel si za tri rublje in več... Toliko mi moraš plačati.«

Petjka je vstal:

»Pretepi me, Fekla. Denarja nimam. Niti krajcarja.«

Fekla pa je odgovorila:

»Čemu imaš uro? Uro mi daj.«

Petjka je segel v žep in potegnil iz njega cel šop bankovcev. Sami červonci. Krog sto komadov. Štiri je dal Fekli:

»Tu imaš... Vzemí...«

Stara Fekla se mu je priklonila skoro do tal. Zahvaljevala se mu je za radodarnost. Tedaj so prišli njegovi pajdaši: Mitka-Jež, Vasjka-Pop, mornar... Vsi so se mu priklonili in slehernemu je dal červonec. Potem je skočil na mizo in zaklical:

»Zapojte, fantje! Zapojte, kujoni! Veselo...«

Nenadoma se je pojavil kodrolasi miličnik. Pomignil je z mapo in zaklical:

»Teci! Brž!«

Petjka se je prestrašil in stekel.

Prišel je na cesto in tekел vedno dalje. Toda škornji so ga ovirali. Tako težki so bili... Na nekem voglu se je izpotaknil in padel v obcestni jarek. Padel je — in se prebudil.

Ves je bil oblit z znojem. Odeja se mu je bila izmuznila na tla. Blazine so bile daleč od glave. Vročina! Neznosno!

Skozi okno je gledal mesec. Prav blizu je smrčal črni. Tik nad Petjkovo glavo je brnel ventilator: zzz-zzz.

Petjka je pobral odejo in se udobno namestil. Zaspati pa ni mogel več. Strašno žalosten je bil.

Premišljal je o marsičem, predvsem o svobodi. Kakor hitro se je domislil svojega svobodnega življenja, mu je stisnilo srce. Ventilator pa je brnel neprestano: zzz-zzz.

Še zadremati ni dal.

Daleč zunaj je zapiskala lokomotiva. Petjka je planil pokonci:

»Ah,« je pomislil. »Kako lepo mora biti zdajle na kolodvoru! Zdajle prihaja moskovski vlak. Naša tovarišija je brez dvoma zbrana do zadnjega. Te duše praznijo bogatim potnikom žepe... To je lepo... Jaz pa ležim kot norec v čedni postelji...«

Opri se je na komolec, opazoval speče in se grenko nasmehnil:

»Le kako ljudje tu zdržijo?... In vendar zdržijo. Še mar jim ni, da bi zbežali... Celo žogajo se in zabavajo.«

Še vedno je ležal. Ves prepoten. Brez spanja. In ventilator je brnel: zzz-zzz.

Nenadoma je nekje zazvonilo.

V stolpu je bila ura:

Bumm!

Bu-umm!

Bu-uumm!

»Tri je ura!« je naštel. In pri tej priči se je spomnil ure in od same nestrpnosti je začel drhteti.

»Ne. Delj ne zdržim. Poizkusil bom... Mogoče vendarle pridem do ure...«

Tiho se je oblekel, preložil potem in naravnal odejo tako, da je bilo videti, kakor bi kdo ležal pod njo. Tudi blazini je dal temu ustrezajočo obliko...

Po prstih se je splazil do okna. Odrinil je zapah in odprl.

Hladen veter se je zagnal vanj. Petjka je globoko dihnil in pogledal skozi okno.

Skočiti bi bilo nevarno. Soba je bila v drugem nadstropju. Spodaj se je svetil tlak.

Toda po zidu navzdol je bil napeljan žleb. In pod oknom zelo ozka prizidana polica. Žleb ni bil daleč od okna.

Petjka se je opogumil, splezal skozi okno na polico, se razkoračil, kolikor je le mogel, se pogumno zagugal ter oprijel žleba. Nekaj kretenj, in zdrsnil je na trda tla.

Tako daleč mu je uspelo. Zdaj je bilo treba še najti mesto, kjer leži ura. Poznal je mesto do pičice natanko. A prav ob ograji je bilo dvorišče kakih trideset metrov na dolgo natrpano z bruni...

Nerodna reč, priti do ure.

»No,« si je mislil, »nič ne dě.«

Pljunil je v roke in zagrabil prvo bruno. Bilo je vlažno in težko.

Petjka je vrgel prvo bruno v stran in zagrabil drugo... Potem tretje... Pri dvajsetem je bil že ves upehan. Odnehal pa ni. Vedno globlje v kup je ril brez premisleka, slepo kot krt... Divje je metal bruno za brunom s kupa.

Zdajci je zagrabil zelo težko bruno, ki je ležalo na vrhu. Utrujene roke so iznenada popustile in bruno je zgrmelo na tla. Ves kup se je podrl. Nenadoma je zalajal pes. In pritekel.

Petjka se je tako zelo prestrašil, da ni mogel niti prestopiti.

Pes je lajal in renčal, kazal zobe in njegove oči so se iskriale kot volčje.

Petjka je sedel sredi drv, trepetal in tuhtal: Kako je že mrcini ime? Nazadnje se je domislil:

»Cezar!« je zaklical. »Cezar! Poberi se na svoje mesto!«

Pes je utihnil kot bi odrezal. Pomigal je z repom, oči se mu niso več iskriale. In se je pobral.

Petjka je zdrvel kolikor je mogel naglo k hiši. Splezal je po žlebu navzgor in se vzel na okno. Malo je manjkalo, da ni bil strmoglavil s police. Pa se je kar dobro izteklo. Prišel je v sobo.

Našel je svojo posteljo, sedel in se začel slačiti. Le hitro, hitro. Ves je trepetal. Zobje so mu glasno šklepetali.

Škorenj mu je padel iz roke. Ropot je prebudil črnega. Pogledal je Petjko, zazelhal in vprašal:

»Kje si pa bil?«

Petjka je izjecljal:

»Na stranišču.«

»Zato si nataknil škornje?«

Odgovora ni počakal, marveč je takoj spet zaspal.

Petjka se je slekel, smuknil pod odejo in pri tej priči zaspal.

A še v spanju je trepetal po vsem telesu.

(Dalje prihodnjič.)

Vlado Klemenčič:

Sajasto mesto.

(Pesem delavskega otroka)

Sajasto mesto v globeli leži,

sivo nebo je nad njim,

fábrikam rdeče žarijo oči,

kadar zvečer zaspim.

V fábrikah — tam je večén hrup:

V taktu strojev zasopljenih,

v gibih teles, ki strežejo jih,

kak se vse meša v prečuden kup.

Kadar zatuli sirena-zmaj,

v šumu cesta zavalovi,

očka prihaja z dela tedaj,

vsá globel oživi.

Očka moj ima črn obraz,

črn obraz in umazano dlan,

vsak dan se muči in tvega za nas,

ker je delóvne vojske član.

Vojska delóvna velika je,

poln je svet prostran,

i v moje življenje zapisano je,

da bom njen zvesti član.

Vilko Ivanuša:

Majski spomini

Bil je maj.

Nebo je bilo svetlo in zvonovi so peli o nečem Neznanim. Kostanji so se poželjivo razcveli in zrak je razkošno dehtel.

Spomni se, kako sva hodila po gozdu!

Drevje, vse v popju, je sramežljivo šumelo in skrivaj šepetalo himno sreče novemu življenju in naju z zelenjem skrivalo radovednemu solncu, ki je hotelo na vsak način videti najino srečo.

Skozi gozd je tekla reka z modrozelenimi in svetlimi valovi, ki so se lesketali v solnčnem zlatu. Ob bregu je rasla sočna trava in ponosno trsje.

Ti si trgala tiste žametaste in mehke glavice njegovega steblovja in me z njihovo mehko objestno božala po licu.

In oči so ti tako lepo sijale!

Hodila sva po travi in po prvem pomladanskem cvetju. Beli zvončki modre potočnice so morali pripogibati svoje nedolžne glave pod najinimi koraki. Šla sva tedaj nasproti Življenju.

Tedaj je bilo življenje pesem.

Ljubila sva se in verovala v Bodočnost.

Omamljena sva poslušala ptičje cvrčanje in brenčanje gozdnih čebel. Bila sva polna veselja in življenja, a zrak je bil poln kisika. Oba sva bila tako revna in siromašna, a zopet tako srečna in tako bogata.

Jaz sem ti pripovedoval prelepo pravljico o deželi svobode, bratstva in enakopravnosti, kjer bodo vsi enaki in kjer ne bo bogatih ne revnih. Skupno bodo delali vsi in skupno bodo uživali plod svojega dela. Zbirali bodo bogastvo ne za one, ki ne delajo ničesar, kakor sedaj, temveč za vse ljudi enako.

In tedaj bo delo sreča.

In vsi se bodo ljubili in bodo srečni.

In tedaj bo Človek bog!

Umetnost bo cvetela, gospodarstvo bo napredovalo in vsi bomo otroci solнца!

Poslušala si me kakor očarana in se navduševala z menoj kakor otrok in gledala si me ponosno in navdušeno.

— Kdaj pa bo to? si me naivno vprašala.

— Ne vem! sem rekel prazno.

Ta trenutek se je najin lepi sen razbil kakor svetla vaza. V tvojem očesu se je zasvetila solza in jaz sem bil žalosten in sem se čutil utrujenega do smrti.

Solnce je tedaj krvavo zašlo na zapadu ...

In zopet je maj.

Nebo je sedaj črno in zvonovi vsiljujejo Absolutnost. Kostanji so se tudi sedaj bohotno razcveli in zrak pijano dehti.

Preteklo je nekaj let in midva ne hodi več po gozdu.

V najinih dušah je sedaj mrak!

Tudi drevje je dobilo popje in še šumi, da žvižga. Nekako preteče in opominjajoče.

Solнца ni, tudi najine sreče ni več.

Reka v gozdu je temnejša in zahrbtnejša kakor kadarkoli. Na njenih bregovih je mastna naplavina, a ponosnega trsja ni več.

Njegove žametaste glavice so se zlomljene upognile in leže zmečkane po blatni zemlji.

Tudi tvojih oči ni več, toda vkljub temu občutim njihov motni in razočarani sijaj.

Trava je pohojena in pomladansko cvetje tudi. In zlomljene glavice malih zvončkov in potočnic žalostno trohne po tleh, kjer sva nekoč šla nasproti novemu življenju.

In življenje ni več pesem.

Tebe ni več in omajala se je vera v Bodočnost.

Niti ptice ne cvrče več tako, kakor so cvrčale nekoč, temveč nekako resneje, močnejše. A brenčanje gozdnih čebel se sliši kakor zlokobna grmljava. Ni niti veselja niti onega življenskega fluida in zrak je z nečem prenasičen, sparjen.

In naju ni več. Razšla sva se.

In sliši se jok otrok in občuti boleost žen in vidi se množica, ki gre v smrt.

In vse je nekako trohlo in napeto in zdi se, kakor da bo zdaj razpadlo.

Mislim sedaj nate in glej — ta hip vziđe solnce na obzorju in črne megle se razprše.

In v moji duši se razprši boleost, kajti solnce me obliva s krvavim sijajem.

In ta trenutek zopet verujem v Bodočnost!

Rudolf Golouh:

Versailleska volitev

Predsedniške volitve v Franciji so bile vedno dogodek v političnem življenju našega kontinenta. Letošnje pa še posebno. Izvolitev Doumerja ali Brianda za predsednika francoske republike bi v normalnejših prilikah ne pomenila dosti. Politično življenje v Franciji vodi končno pri vseh srditih medsebojnih borbah in izrivanjih med številnimi in raznolikimi meščanskimi strankarskimi grupacijami od nekdanj le pariška finančna plutokracija, ki je faktična gospodarica Francije, ter danes, z ozirom na velik vpliv francoske politične in denarne moči v mednarodnem življenju, tudi gospodarica dobršnega dela sveta. Finančne plutokracije so v kapitalističnem svetu najstalnejše pa tudi najnevarnejše politične sile. V takih razmerah bi v prejšnjih časih izvolitev predsednika z leve ali z desne dosti ne izpremenila osnovnih smernic francoske notranje ali zunanje politike. Odločala bi preudarna in stalna volja mogočnih gospodarskih skupin. Letos je pa nanoslo, da se na imenih Doumerja ali Brianda odloči eno najvažnejših vprašanj političnega življenja Francije in Evrope: ali naj se nadaljuje politika mednarodnega sporazumevanja, kratkomalo Briandova politika pacifizma, ali pa naj se zlasti napram Nemčiji izvaja politika francoskih desničarskih krogov, to je, politika skrajne nepopustljivosti, v notranjem življenju Francije pa politika socialne reakcije.

Če bi bile predsedniške volitve v Franciji pred par meseci, preden je bil javnosti znan načrt avstrijsko-nemške carinske unije, bi bil Briand

bržčas izvoljen. Tako pa je Briand propadel in namesto njega je bil izvoljen z glasovi desnice in pod njenim pritiskom Doumer. Ta izvolitev dokazuje faktično, da se je v Franciji izvršil v zadnjem času znaten preokret na desno.

Ni važno, ali bo Briand še nadalje zunanji minister, važno je, da je večina francoskega parlamenta in francoskega senata glasovala za njegovega protikandidata. Pacifistična politika v Franciji izgublja očitno na terenu. V tem je globlji pomen Briandovega poraza za nadaljni razvoj mednarodnih odnošajev v Evropi.

V javnem mnenju Francije je opazati neko involucijo k nacionalizmu in šovinizmu, z drugimi besedami, k reakciji. To izpremembo so povzročili tudi nekateri dogodki v notranji politiki, zlasti pa zadržanje Nemčije in Anglije; v gotovi meri tudi Italije.

Ni dvoma, da se zunanja politika Nemčije oddaljuje bolj in bolj od Stresemannove kompromisne linije.

Takozvana politika locarnskega sporazuma je že zdavnaj pozabljena. Nemčija (tu mislim Brüningovo Nemčijo) se vrača k svoji tradicionalni imperialistični politiki. Carinska unija med Nemčijo in Avstrijo naj bi bila le uvod v ta nov način reševanja njenih zunanje političnih teženj. Za Nemčijo je zlasti važno, da se Anglija, ki je politično najbolj egoistična in najbolj imperialistična država na svetu, odmika bolj in bolj od Francije, še več: da dela na oslabitvi francoske premoči na evropski celini, poslužujoč se Nemčije in Italije in vsega, kar more služiti v to svrhu.

Anglija je bila do vojne ljubosumna na naraščajočo moč Nemčije na kopnem, zlasti pa na morju, in je bilo zanjo edino to merodajno, da je šla v svetovni vojni v boj skupno s Francijo. Sedaj je pa ljubosumna na francosko premoč. Vsa diplomatska modrost Anglije v pogledu njene politike v Evropi je obstojala in obstoja še vedno le v tem, da izpodkopava pozicijo predominantni državi. Anglija je n. pr. pri vsej svoji demokratični tradiciji vsa ta leta koketirala z italijanskim fašizmom, ker je ta v svoji gorostasni politični slepoti nagajal Franciji. Zadnja pot angleškega zunanjega ministra Hendersona v Rim, o kateri je bilo toliko govora tudi v delavskih listih, je v glavnem služila le temu, da si Anglija pridobi Italijo še za nadaljno brezplačno žandarmerijsko službo proti Franciji v Sredozemskem morju. Angliji je sploh največ na tem, da se Francija ne utrdi preveč v Sredozemskem morju. Višek smešnega je bilo vmešavanje Anglije v takozvani pomorski sporazum med Francijo in Italijo. Angliji ne gre zato, da se tonaža italijanskega brodovja napram francoskemu poveča ali zmanjša, gre ji v glavnem za to, da ostane med angleškim brodovjem ter francoskim in italijanskim še vedno ogromna razlika. Angleška zunanja politika napram evropskim državam je sploh mnogo kriva nereda in nejasnosti v mednarodnih odnošajih. Italijanski fašizem je n. pr. eden najbolj nevarnih elementov za evropski mir. Toda fašizma v Italiji bi že dolgo več ne bilo, ako bi mu ne bila Anglija vsaj pasivno naklonjena. Premnogokrat mu je pa bila tudi aktivno.

Da je pa Francija pridobila polagoma predominantno pozicijo, ni zasluga samo versailleskega miru in njenega bogastva, temveč je v dobršni meri zasluga Brianda, odnosno one njegove svojevrstne politike, ki je pod pacifističnimi gesli večala ugled Francije in utrjevala na ta način njeno imperijalistično stališče. Tudi politika Francije je v glavnem imperialistična. Imperializem je sploh osnovna črta kapitalističnih držav. Če

bi Briand mislil resno na možnost popolnega in trajnega sporazuma in miru med kapitalističnimi državami, bi spadal med utopiste. Toda Briand ni utopist. On ve, da je v sedanjih okoliščinah njegov koncept primernejši in učinkovitejši za interese Francije, kakor pa koncept francoskih desničarsko šovinističnih krogov, ki so nestrpni in nepreudarni kakor vsi šovinisti. Ti krogi se danes dvigajo in obračajo proti njemu, toda kdorkoli bi že vodil zunanjo politiko Francije, bi moral pri pogledu na dejansko stanje v mednarodnih odnosih voditi približno enako politiko kakor Briand, ako ne bi hotel poslabšati do katastrofalnosti evropsko, že sedaj zelo relativno ravnovesje. Da ne bo nepotrebnih pretresov, bodo itak skrbele zelo vplivne in zelo odločilne finančne sile Francije.

Glavno je pa to: Briand ni vzlic vsemu propadel pri predsedniških volitvah toliko radi njegove zunanje politike, kolikor radi same notranje politike Francije. Francoska reakcija je vrgla Brianda, za katerega so glasovali tudi socialisti, ker računa že sedaj z izidom parlamentarnih volitev v letu 1932, pri katerih, kakor vse kaže, bodo dobili večino socialisti. Briand bi tedaj v slučaju socialistične zmage izročil vlado tudi socialistom, Doumer bo pa vedno pripravljen služiti interesom desnice in izriniti socialiste od vlade tudi če bi imeli večino.

Za nas je pomen Briandovega padca pri predsedniških volitvah predvsem v tem, da nam je njegov slučaj ponoven dokaz, da ni mogoče ustvariti na svetu trajnega in normalnega miru z metodami današnje diplomacije in da so interesi posameznih kapitalističnih držav tako divergentni, da jih ni mogoče stalno združiti. Le tako je mogoče razumeti, da imamo v Franciji namesto Brianda Doumerja, da imamo namesto Briandove Panevrope avstrijsko-nemško carinsko unijo. In da so notranji interesi reakcije močnejši od vseh zunanje političnih obzirov.

Slučaj Brianda je le poučna epizoda v povojnem zunanjepolitičnem direndaju Evrope. Evropa si želi nedvomno miru in se v tej smeri nedvomno mnogo dela. Toda, če ga bo Evropa hotela res imeti, ga bo morala še vse drugače hoteti in še vse drugače ustvarjati.

Ilja Ehrenburg

Kavčuk

(Iz romana »10 PS« — Prevaža Talpa)

2.

V Singaporu vlada razburjenost. V Liverpoolu vlada razburjenost. Mister Davis je pozabil na koktele. Kuliji sedaj ne skušajo več uiti — kangani jih sami pode proč. Ne potrebujejo jih več. Smejo umreti, kjer se jim zljubi. Rane hevej se zaraščajo, se celijo. Še en ali dva meseca in heveje bodo postale popolnoma navadna drevesa. Kaj pa bo počel mister Davis? On se vendar ne bo peljal k oni Ani! Razen tega ima Ana ljubosumnega moža...

Posestniki kavčukovih delnic oblegajo banke. V Londonu, v ozki Mincing Lani, stojе kavčukovi mešetarji in vzdihujejo, prav tako kakor Judje ob zidu žalovanja v Jeruzalemu. Ministrski kabinet se tajno posvetuje. Kuliji umirajo. Saditelji so zapustili vse in beže v Evropo. Katastrofa!

Kaj pa se je zgodilo? Ali se mogoče upirajo Indijci ali Malajci? Ali so to morda intrige mistra Krasina? Ne, kuliji pokorno umirajo pod

košatimi drevesi. Oni, ki še niso pomrli, nosijo polna vedra mlečnatega soka. Toda kavčuk stane v Liverpoolu samo devet pencev. To je propast! To je konec kavčuka! Mister Davis se je uračunal: nasadil je preveč dreves. Kavčuk besno pada v ceni. Nihče ne potrebuje kavčuka, čeprav milijoni avtomobilov sopejo, puhajo, drve, se kvarijo.

Mister Churchill pravi siru Johnu Stevensonu:

»Kavčuk morate rešiti... Od tega zavisi sedaj moč britske države...«

Sir John Stevenson sede k delu. Njegov načrt je kmalu gotov:

»Da rešimo plantaže, je treba žetev umetno zmanjšati. Čim bolj bodo cene padale, tem manj kavčuka vržemo na trg. Tedaj bodo cene brezpogojno naraščale in temu primerno je treba zopet zviševati produkcijo.«

Nekdo izmed poslancev žalostno vzdihne:

»Toda to je vendar boljše vize! To je vmešavanje države v privatno trgovino. To nasprotuje vsem našim načelom...«

»Spoštovani poslanec mora izbirati med čistostjo načel in rešitvijo plantaž. Od tega zavisi sedaj moč britske države...«

Spoštovani poslanec ne izbere načel in radi spodobnosti vzdihne. »Stevensonov načrt« je bil odobren. Produkcija kavčuka bo postala sedaj elastična kakor kavčuk: poljubno se bo dala skrčiti ali raztegniti. In kuliji, ki so odvisni od nje, bodo umirali na plantažah ali pa izven njih. Umirali bodo, ker so vsi ljudje umrljivi.

Mister Churchill čestita siru Johnu Stevensonu:

»Vaše ime bo prišlo v zgodovino...«

In po kratkem odmoru:

»... kavčuka.«

Mister Churchill je velik dovtipnež.

Kavčukovi nasadi so angleški. Toda avtomobile izdelujejo v Ameriki in kavčuk kupujejo Amerikanci od Angležev. Za Singapore je novi zakon kakor božja modrost. Za Detroit¹ pa je neumnost in atentat na moralo. Zato ga je treba uničiti — prav tako kakor Darwinove teorije² ali sovjetske letake. Sir John Stevenson je hinavec in zločinec. Popolnoma je vreden sira Henryja Deterdinga.

Mister Hoover³ nemirno žveči cigaro. Cigara je že davnaj ugasnila in mister Hoover žveči mokri, grenki tobak.

»Vmešavanje države je predvsem nemoralno. Mi nismo zaman nasprotniki monopolov. Našo industrijo hočejo ohromiti, toda to se jim ne bo posrečilo.«

Mister Hoover ni gobeždač. Ve, kaj je kavčuk. S cigarnim ogorkom vred izpljune množino imen in števil. Posvetuje se z diplomati in botaniki. Pripravlja se na dolgo vojno.

In kavčuk? Kavčuk narašča. Mister Davis znova meša koktele. Mešetarji na Mincing Lani so zopet oživel; nič več že ne vzdihujejo, pač pa živalno žgole:

»En šiling štiri pence!«

¹ ameriško mesto, sedež Fordove avtomobilske industrije

² Darwin — angleški prirodopisec, ki je dokazal, da so se vsa živa bitja postopoma razvijala iz nižjih. Amerikanci so mu radi svojega »krščanstva« zelo nasprotni

³ ameriški državnik

»En šiling šest!«

Velike in raznolike so Združene države! V njih so cedre in banane, zamorci in ku-klux-klan, petrolej in bizoni, mister Hoover in Charlie Chaplin. Toda košato drevo nikakor ne more uspevati v Združenih državah. Botaniki poročajo:

»Niti eno drevo te vrste ne more uspevati izven ekvatorijalnega pasu, to se pravi izven cone, ki se razteza deset širinskih stopinj severno in južno od ekvatorja...«

Tedaj odslovi mister Hoover botanike. Pokliče admirale:

»Treba je, da se pogovorimo o Nikaragui.⁴ Prav tako o Filipinih⁵...«

Razgovarjajo se. Toda kavčukove cene še vedno naraščajo. Kupci migajo z jeziki: nočejo, saj razumete, preplačati. Morejo tudi čakati. Angleži se bodo že, če ne danes, pa vsaj jutri spametovali. V Združenih državah so razglasili, da bodo nabirali star gumi. Cele vrste tovornih avtomobilov, polnih starih avtomobilskih koles, se zbirajo pred tovarnami. Toda pomlajeni kavčuk je ostarel in ni trpežen. Požrešni avtomobili zahtevajo zmeraj nova kolesa. Tedaj pa se napotijo vplivni odposlanci v London.

Mister Stuart Hotchkiss, podpredsednik »Ameriške kavčukove družbe«, predlaga mistru Churchill, naj razveljavi vse omejitve:

»Svobodna trgovina je nam obojim v korist...«

Mister Churchill se vljudno smehlja.

»Napak bi bilo, da bi nas premagala moč besede... Ne razumem prav, čemu bi bili angleški saditelji dolžni, da bi vam prodajali kavčuk z izgubo...«

Američani občudujejo kravato mistra Churchilla, — splošno znano je, da je mister Churchill dandy.⁶ Povedo si še nekaj očarljivih dovtipov. Odidejo s praznimi rokami.

Mister Churchill je smel možak. Ljubi vojno in poker. Bil je v življenju že liberalec in konservavec, pisatelj in slikar, mornariški minister in državni zakladnik. Mikala ga je samo igra. Ni se mu posrečilo, da bi potopil nemško mornarico: to je bila pomota. Tudi se mu ni posrečilo uničiti rusko revolucijo: pokazalo se je, da je imel nasprotnik v rezervi še adute. Zato pa bo dobil mogoče sedaj igro proti Američanom. Visoka igra je to in je popolnoma prevzela mistra Churchilla. Namesto da bi ugodil ameriški želji, jim odgovori z novo atako: izda ukaz o brezobzirni borbi proti tihotapstvu. Tih ocean prekrizavajo ladje, natovorene z rumom in kavčukom. Rum zaplenjajo čednostni jankeji. In kavčuk?... Kavčuk seveda Angleži.

Mister Hoover se prav dobro zaveda, da ne bodo pomagala niti stara kolesa niti tihotapstvo. Obrne se na vse državljane posameznih držav Unije:

»Priskrbeti si moramo lastni kavčuk.«

Kavčukove cene ne rasto več. Med ameriškiimi fabrikanti vlada panika. Malo da ne posnemajo vseh tragičnih gibov mešetarjev iz Mincing Lane. Tovarna v Akronu omejuje produkcijo. Brezposelni kriče po kruhu. Ameriški delavci ne znajo tako modro in tiho stradati kakor kuliji. Kolnejo in se zbirajo na sumljivih shodih. Več delniških družb je

⁴ ameriška država

⁵ otoki v Tihem oceanu

⁶ gizdalin

razglasilo, da ne bodo to leto izplačevale dividend. Razpoloženje na borzi je mračno.

Mračen je tudi mister Hoover. Vlada Združenih držav se obrne na vlado Velike Britanije. Govori v prijaznem tonu. Govori skoraj prisrčno. Prosi, naj razveljavi omejitve. Kaj se hoče — heveje rasto v Penangu, Amerikanci pa potrebujejo kavčuk!

Toda mister Churchill je neizprosni. Celo nepričakovana prisrčnost mistra Hooverja ne more omečiti tega skrotovičenega pesnika. Hočete kupiti? No, soglašamo. Toda cene določamo mi.

Mister Churchill je obljubil siru Johnu Stevensonu, da bo prišlo njegovo ime v zgodovino. Toda v Ameriki govore vsi o »Churchillovem načrtu« in ne o »Stevensonovem načrtu«. Anglija mora plačevati Ameriki stare vojne dolgove. Zviti mister Churchill je sklenil prodajati kavčuk za trojno ceno, da bi plačal Amerikancem z ameriškimi dolarji! Neki žurnalist je izjavil, da hoče Churchill izbrisati dolgove z radirko. To je ugajalo. No da, prav tako kakor sovjeti!... Rastogoteni Amerikanci imenujejo mistra Churchilla — ustanovitelja »Kluba petdeseterih« in inspiratorja intervencije, gizdalina in neposrednega Pittovega naslednika — »nemoralnega boljševeda«. Toda prosim vas, oni potrebujejo kavčuk, pa jim pride vmes ta bedasta botanika! Ekvatorijalni pas!... Seveda, mogli bi osvojiti male republike v centralni Ameriki in napraviti tam plantaže. Toda potem je treba osem let čakati!... Kakor da bi bil le kdo v Ameriki pripravljen čakati samo eno minuto! Delničarjem se mudi za dividendami. Automobilistom se mudi z vožnjo uničiti kolesa. In delavcem se mudi jesti. Vsem se mudi. In vsi potrebujejo kavčuk.

Daleč proč od Akrona, v Penangu, živi mister Davis. Pred kratkim je nanovo posadil dve sto hektarjev. Za funt dobi sedaj tri šilinge. Sicer pa je zelo nesrečen. Poginil mu je piton. Končnoveljavno se je tudi naveličal koktelov. Sedaj je že jasno, da ne bo nikoli več videl Londona — saj vendar raste kavčukova cena.

3.

New York. Borza za kavčuk. Bela ploskev, na kateri se vsak hip pojavljajo londonski kurzi. Šiling devet pencov.

Neki obiskovalec šepče:

»Bog obvaruj, da bi padel tudi samo za pol penca!«

To je kupec. Seveda bi kupil rad prav za prav ceneje. Toda igra mistra Churchilla je zvita igra. Če bi stal kavčuk šiling osem, tedaj bi prišla v veljavo nova omejitev izvoza. Američanom je kavčuk neogibno potreben: preklinjajo Churchilla, toda trudijo se, da bi zvišali cene. Šiling devet pencov...

»Hvala bogu!«

Londonu se niti truditi ni treba: New York sam dela v njegovo korist. Mister Churchill je dobil partijo.

Vesel bi bil, da bi se igra s tem končala. Toda igra se šele začinja. Mister Churchill ima razum in razen tega ima malajski polotok. Toda, kdo ve, kaj si bo trmasti mister Hoover jutri izmislil? Ne posvetuje se zaman z diplomati in botaniki. Gotovo bo nekaj skuhal. Ta mož ima železno čelo. Je farmerjev sin in pravi kveker.⁷ Pije samo čisto vodo.

⁷ kvekerji so verska sekta v Ameriki

Sovraži fantazijo. Mister Churchill je poleg njega najlahkomiselnejši otrok. Kajti mister Churchill pije vendar vino in piše romane. Med tem pa misli mister Hoover topoglavo, izmučeno na svoj kavčuk.

Faraon je sanjal некоč strašne sanje: sedem suhih krav je požrlo sedem debelih. Mister Hoover pije samo čisto vodo, ni faraon, je inženir, je kveker, je Američan. Toda faraonove sanje ga zasledujejo. Košato drevo mora rasti sedem let. Šele potem se sme razpraskati njegova skorja. Ko so cene kavčuku padale, ni posadil mister Davis nobenih novih parcel. Sedaj se muči na vse moči. V sedmih ali osmih letih se bo žetev podvojila. V sedmih... Toda kaj bo v štirih letih? Ljudem se mudi živeti. Vsako minuto se rodi nov avtomobil. V štirih letih bo kavčuka premalo. Izkazalo se je, da je znanost nenadarjena. Pač se da izumiti, na Hooverjevo žalost, umetni gin.⁸ Nemogoče pa je izumiti ume ten kavčuk. Združene države so prisiljene, biti odvisne od poljubnega lahkomi selnega gentlemana. Ne, to ne sme biti več tako. Amerika mora imeti svoj lastni kavčuk!

Pred mistrom Hoovrom leži velik zemljevid obeh polut. Nekatere dežele, ki morejo v njih uspevati muhasta drevesa, so obrobline z rdečilom. Rdečilo ni alegorija, izbral ga je samo radi jasnosti. Toda prebivalci obrobline dežel naj kar molijo k vsemogočnemu bogu vseh kvekerjev: saj je vendar navada, moliti pred smrtjo. Rdečilo trgovskega Američana pomenja več stvari. Pomenja kavčuk, pomenja pa tudi kri.

Liberija? Dovoliti posojilo, nakupiti zemljo, odposlati administratorje. S temi Kafari⁹ se ni treba prav nič obotavljati. Zanje zadošča ta poetični vzdevek. Dalje! Filipini? Tu bo nekaj težav. Predvsem nakupiti zemlje in pripeljati tja kitajske kulije. Deželni zakoni da to ovirajo? No, zakone je treba razveljaviti. Združene države da so obljubile Filipinom neodvisnost? Res, obljubile so jo. Toda od takrat se je mnogo izpremenilo. Mi potrebujemo na primer kavčuk. Ti otoki pa so prav od boga ustvarjeni za kavčuk: mister Shong pravi, da ima tamkaj izboren teren za nasaditev, mister Shong pa je predsednik »Kavčukove družbe«. To-rej: kupiti in tjakaj pripeljati. Dalje! Brazilija? Našo pozicijo utrditi. Kupiti časnike. Kupiti ministre. Ne ustrašiti se nobenih izdatkov. Argentiniji zabasati gobec. Tu se začinja najbolj zanimivo... Guatemala? Rešeno? Prav dobro. Nikaragua?... No, to bomo rešili kar mimogrede...

Mister Hoover ima železno čelo. Sedi in misli.

(Konec prihodnjič.)

⁸ alkoholna pijača

⁹ malo zamorsko pleme

Kaj si v tem mesecu storil za »Svobodo«?

Podružnice, podpirajte list z rednim obračunavanjem članarine!

Tone Čufar:

Pomladna elegija

Mrtvo ozračje dolgih barak božajo žarki pomladnega solnca,
z novo toploto zopet razgrevajo zemeljski tlak,
s plaho predrznostjo trkajo skromnim domovom na okna,
vabijo v čisti zrak trudne ljudi, čarajo zmučenim nove moči,
vseh pa ne zdramijo v novo življenje, jim ne prikažejo upanj veselih,
jih ne odrešijo muk in gorja, jim ne izpolnijo vročih želja.

V barakah so stisnjene bedne družine, ljudje se na tesnem duše,
v barako je stisnjena tudi družina proletarca Martina;
pod nizek strop, med žalostne stene, čuje šepet se osmih otrok,
in bolno ihtenje dekleta ob zidu se zliva z okorno besedo očeta,
ki skuša naliti hčerki poguma, čeprav je že sam skoro brez uma
ob težkih skrbah, ob mrzli usodi, s katero se bije že toliko let.

Resnično hudo je Martinu, ko se v grenkem spominu
sklanja nazaj v čase izbegle, meri stopinje življenskega pota,
vidi v vsaki le rano krvavo; zanj še ni bilo pravega solnca,
vendar je upal, da ga poboža, da mu naliže vedrega smeha,
da mu po rojstvih devetih in vsem, kar je bilo v tolikih letih,
da mu zasije in se zasmee v zmučeno lice svetla uteha.

Grenke so misli na pretečeno, grenko je tudi hladno spoznanje,
da je vse upanje prazno, breznažno; solnce je mrtvo zanj,
mrtva mu je pomlad, mrtev je skromen dom, smrt se že plazi vanj,
največjo hčerko hoče imeti, nje ni mogoče nič več oteti,
drobna in bleda ob steni ječi, plaka v mukah in žalostno čaka
solnčnega zdravja, ker v njem je mladost, vroče ga čaka in silno trpi.

Preden bo zemlja od solnca ožgana, bo dočakala svojo rešitev,
zdravja pa ne, ker ga je z delom v opekarni že pokopala,
ko je prav mlada srkala prah, pila vročino mogočnih peči,
v zimi gazila snežne zamete, zapadla objemu zavratne morilke;
objem je neznosen, zlomil jo bo, prav kmalu, prezgodaj,
skoro nenadno bo solnce pomladno pobožalo mrtvo telo.

Cvetko Kristan:

Izobraževalno delo med avstrijskim delavstvom

»Moderna delavska izobrazba ni nikak samostojen zgodovinski pojav, marveč je zvezana z usodo probujajočega se delavskega razreda. Avstrijsko delavsko izobraževalno delo se priznava zato kot člen in del celotnega proletarskega gibanja v tej državi.« (Smernice iz l. 1928.)

1.

Ko sem bival lani v avgustu na Dunaju, nisem zamudil ugodne prilike in sem obiskal osrednjo delavsko izobraževalno organizacijo »**Zentralstelle für das Bildungswesen**« (Centralo za izobraževalno delo), kjer mi je referent s. Franz Senghofer obrazložil vse delo te centrale. O vsem tem, kar sem tam videl, naj poročam v našem časopisu, kajti prav to bo dobro služilo tudi za delo v naši »Svobodi« in njenih podružnicah.

Delavsko izobraževalno delo na Dunaju je staro že nad 30 let, toda smernice za sedanjo organizacijo so bile določene šele na **I. avstrijski konferenci za delavsko izobrazbo**, ki se je vršila 8. in 9. decembra 1928. Na tej konferenci so bile natančno določene vse smernice in program celotnega izobraževalnega dela med avstrijskim marksističnim proletarijatom.

Prva resolucija o smernicah delavske izobrazbe pravi:

»1. Moderna delavska izobrazba ni nikak samostojen zgodovinski pojav, marveč je zvezana z usodo probujajočega se delavskega razreda. Pota delavskega gibanja od njegove nemoči preko utopizma in nesolidarnosti do zedinjenja in osvojitve moči spremilja tudi izprememba vsebine in oblik delavskega gibanja.

2. Avstrijsko delavsko izobraževalno gibanje se priznava kot člen in del celotnega proletarskega gibanja. Kot cilj si stavlja zlasti smotreno gojitev znanstvenega mišljenja v duhu marksizma. To mišljenje naj dvigne posameznika k udeleževanju in sodelovanju pri naših zgodovinskih nalogah. Odločilen pomen prisoja zlasti tudi izobraževalnemu in vzgojnemu delu otrok in mladine.

3. Štirim vprašanjem delavske izobrazbe hočemo posvečati posebno pozornost, in sicer: a) spoznanju nasprotij med delavsko in ljudsko izobrazbo; b) potrebi ustanovitve enotno vodenih delavskih knjižnic; c) volji, zadostiti upravičeni potrebi po zabavi in hrepenenju po svečanostih; tej potrebi naj se zadosti s primernimi prireditvami, ki naj vsebujejo vrednote; d) sodelovanju vseh kulturnih organizacij, razumni uporabi obstoječih sredstev in stalni vzgoji vzgojiteljev.

4. Delavskemu izobraževalnemu delu nudi današnja doba in faza delavskega gibanja velike razvojne možnosti; naloga in dolžnost neprestano se učečih delavskih voditeljev je, da te možnosti docela izrabijo.«

Druga resolucija govori o organizaciji delavskega izobraževalnega dela. Vodstvo izobrazbe je v rokah Centrale za delavsko izobrazbo, ki ima sedež na Dunaju, izvršujejo jo pa: socialno-demokratska stranka, zveza svobodnih strokovnih organizacij, zbornice za delavce in nameščence in zveza konzumnih društev. Centrala daje nasvete, prireja predavanja, ustanavlja knjižnice, predvaja filme, skrbi za umevanje umetnosti, izdaja knjige in vzdržuje mednarodne stike.

Tretja resolucija določa delo in organizacijo pri prirejanju predavanj in tečajev. Glavni namen vseh predavanj in tečajev naj bo: vzgoja slušateljev v zavedne marksiste. Skrbeti je treba tudi za ženske, mladino in otroke, prav tako pa je treba podvojiti izobraževalno delo pri brezposelnih in stavkajočih. Ta resolucija podaja obširne nasvete, kako se naj vrši izobraževalno delo na vasi, v radiju, o izboru vzgojnih referentov itd.

Četrta resolucija govori o skioptičnih in filmskih predavanjih ter se končuje s konstatacijo, da sta skioptikon in film polnovredni izobraževalni sredstvi v službi delavskega razreda.

Peta resolucija podaja smernice za proletarsko knjižničarsko politiko in pravi uvodoma sledeče:

»1. Knjiga je bistven del delavske izobrazbe. Njena vrednost za osvobodilni boj je neoporečna. **Le dobre, za razrednega borca bistvene knjige so primerne;** proti slabi knjigi se je treba boriti, nebitvenih knjig (t. j. takih, ki niso pisane z razrednega stališča. — op. ured.) se je treba izogibati.

2. Ustanoviti je treba posebne ustanove z namenom, da postavimo književnost v službo proletarskega boja. Knjižnica naj bo posredovalni organ med proletarsko književnostjo in delavstvom.«

Ta resolucija govori dalje, kako se naj knjižnice ustanavljajo in vodijo ter financirajo.

Vse našteje resolucije nam podajajo temelje, na katerih je do podrobnosti zgrajena organizacija delavskega izobraževalnega dela v Avstriji. In prav ta organizacija more služiti za vzor izobraževalnemu delu v vseh drugih državah.

2.

Največjo pozornost posveča izobraževalno delo v Avstriji **predavanjem**. Tu so mišljena posamezna predavanja, ciklusi in tečaji. Centrala ima na razpolago 450 predavateljev, seznam predavanj in tečajev pa

obsega celih 53 strani male osmerke. Ker so ta predavanja važna tudi za nas, jih naj navedemo po skupinah: a) *iz gospodarstva* (zgodovina gospodarstva, kapitalistično gospodarstvo, zgodovina socialnih bojev, država in družba, politika, pravo, ustava); b) *iz socializma* (zgodovina socializma, njegova teorija, pot k socializmu); c) *iz delavskega gibanja* (razredni boj, delavska internacionala, združništvo, žena, solidarnost, nasprotniki delavstva); d) *iz strokovnega gibanja* (strokovne organizacije, delavsko pravo in zaščita); e) *iz kulture* (kulturna zgodovina, šola in vzgoja, vera in cerkev, književnost, umetnost) — in še iz mnogih drugih strok (zdravstva, naravoslovja itd.).

Kako so predavanja priljubljena, nam kaže sledeča tabela (prvo število — letnica, drugo — število predavanj):

1922 — 770	1926 — 3423
1923 — 1076	1927 — 3269
1924 — 2603	1928 — 4547
1925 — 3728	1929 — 4864
1930 — 4556	

V te številke pa niso všteti cikli predavanj (l. 1930. je bilo prirejenih 37 ciklov), razni tečaji, mladinske šole, strokovne šole. Če bi hoteli navesti še vse te številke, bi nas zavedlo predač.

Že iz povedanega je razvidno, kako ogromno je delavsko izobraževalno delo v Avstriji. In to ogromno delo je tudi potrebno, kajti le izobražen delavski funkcionar in izobražen delavec moreta voditi uspešen boj za lepšo bodočnost. Vsi najnovejši tehnični pripomočki: skioptikon, film, radio, gramofonske plošče so stali v službi delavske izobrazbe. In prav to izobraževalno delo je bila tista sila, ki je pomagala, da se je v Avstriji popolnoma zrušil — fašizem.

Razen predavanj in tečajev po deželi in na Dunaju pa so se vršili na Dunaju še **osrednji tečaji** in sicer za sledeče panoge:

a) strankina šola, kjer je bil pouk trikrat na teden (v dveh tečajih);
b) strokovničarska šola (tri je tečaji) ima namen vzgojiti strokovne funkcionarje;

- c) osrednji tečaj za literarno zgodovino;
- d) osrednji tečaj za umevanje glasbenih umotvorov;
- e) osrednji tečaj za umevanje upodabljajoče umetnosti;
- f) osrednja šola za mladinske funkcionarje.

Razveseljivo delujeta tudi delavski **izletniški urad** in **odbor za študijska potovanja**. Prvi urad je priredil l. 1930. 2221 izletov. Podvojili so se v zadnjem času zlasti obiski razstav, muzejev.

Centrala je začela l. 1930. izposojati tudi **gramofonske plošče**, doslej 446 po številu. Te plošče imajo namen razširjati smisel za dobro glasbo. Radi tega so za vsako ploščo pridana posebna pojasnila, ki jih je treba prečitati pred predvajanjem glasbe.

Posebno pozornost pa **posveča** centrala **skioptičnim slikam** in **filmu**. Izdajajo se seveda predvsem znanstveni filmi (delavsko gibanje, naravni posnetki in potovanja, človek, zdravstvo, tehnika in industrija), razen njih pa tudi zabavni ter pravljčni filmi za otroke. — Skioptičnih predavanj je bilo izposojenih l. 1930. 1668, filmov pa 2371. — Zlasti pa so važni takozv. ozki filmi, ki se lahko predvajajo v vsaki društveni sobi.

Svojo zniagovito pot nadaljujejo **delavske knjižnice**. Samo na Dunaju je 66 delavskih knjižnic, ki so izposodile l. 1930. nič manj kakor 2,024.670 knjig!!! Sijajno uspevajo tudi knjižnice po deželi, za katere nakupuje knjige vedno centrala, plača pa seveda vsaka knjižnica zase. Tako se je doseglo, da ima vsaka delavska knjižnica res primerne knjige.

Glasilo Centrale za delavsko izobrazbo je mesečnik »**Bildungsarbeit**«, ki ga ureja Leopold Thaller.

Dasi ne pripada Centrali, omenjam vendar radi popolnosti **Delavsko visoko šolo na Dunaju**, ki jo vodi Josef Luitpold Stern. Lani se je vršil tu četrti polletni glavni letnik, ki ga je obiskovalo 21 slušateljev in 4 slušateljice. To šolo hvalijo vsi inozemski listi.

Na Dunaju obstoja tudi še **Dunajski socialno-demokratski umetnostni urad**, ki ima 21.000 članov. Ta urad prodaja delavcem vstopnice za gledališča in koncerte, prireja pa tudi sami svoje prireditve. Samo l. 1930. je razprodal 209.392 vstopnic. Ta urad ima svoje pevsko društvo in komorni orkester, svoj lastni recitacijski zbor, ki je nastopal zlasti v volilni kampanji. Urad je priredil razstavo »Umetnost in ljudstvo« ter ritmično-gimnastični tečaj. V zvezi s tem uradom je »Društvo za ljudsko glasbeno vzgojo« (konservatorij), ki je imelo lani 670 delavskih učencev.

Kulturno delo po zveznih deželah se vrši po dunajskem zgledu in na inicijativo dunajske Centrale. Uspehi so tudi tam vidni.

3.

Govoreč o izobraževalnem delu v Avstriji, sem imel dva posebna namena:

1. pokazati sem hotel natančno organizacijo izobraževalnega dela za zgled, kako se naj dela tudi pri nas; tako izobraževalno delo, ki si je osvojilo vse najmodernejše tehnične pripomočke, more služiti za zgled še mnogo večjim delavskim gibanjem, kakor ga imajo v Avstriji;

2. dokazati sem hotel, da uspehi avstrijskega delavstva niso od danes niti niso slučajni, marveč so plod dolgotrajnega, često utrudljivega dela; treba je vedeti, da uspehi dunajskega delavstva pri občinski upravi niso prišli z »neba«, marveč so plod dolgotrajnega študija, obenem pa izobraženosti delavstva: kajti le izobraženo delavstvo more založiti vse svoje sile za stvar, ki pomenja sunek v bodočnost. Naj bi bili voditelji še tako izobraženi, bi ne dosegli ničesar, če bi jih ne podprle mase, ki so jih razumele in ki so **vedele natančno, zakaj gre**.

Vse si je treba priboriti in priborjeno je treba ohraniti. Le izobraženo delavstvo more doseči trajne uspehe. Da je to res, nam je dokaz Avstrija in Dunaj.

Tudi mi bomo morali hoditi po tej poti in z izobrazbo dokazati, da smo in bomo vredni boljše bodočnosti.

Ali so Tvoji znanci in prijatelji že vsi člani »Svobode«?

KNJIGE IN KNJIŽNICE

Autobiografski roman iz svetovne književnosti. Razvoj dogodkov med vojno in po njej ter življenje, ki ga žive milijoni bednih, so povzročili, da so začeli nekateri proletarski pisatelji opisovati svoje življenje, kajti že to, kar je vsakdo sam doživel, je bolj podobno romanu kakor pa resničnemu življenju. Taki spomini, oz. autobiografski romani imajo to prednost, da ni v njih nič izmišljenega in da tudi vse bolj prepričajo čitatelja o resničnem življenju, ki ga živi proletarijat, kakor pa vsak roman, o katerem more trditi malomeščan, da je beda, ki jo opisuje, izmišljena ali pa vsaj močno pretirana.

Dobil sem v poslednjem času dva taka autobiografska romana v svoje roke. O prvem, ki ga je spisala Agnes Smedley, sem že poročal; drugega pa je spisal v proletarskem svetu že precej znani ameriški pesnik *Michael Gold*; njegov autobiografski roman ima v nemškem prevodu naslov »*Juden ohne Geld*« (Neuer deutscher Verlag, Berlin, 1931). Jack London nam je podal v delu »*Ljudje z dna*« pretresljive slike bede iz londonskega predmestja; človeku, ki ima srce, je težko prečitati to sivo in grozno delo do konca. Toda zlo je treba spoznati! Prav tako težko je prečitati tudi Goldovo delo do konca. Če ga boš prečital, boš spoznal: življenje ruskih bezprizornikov, dečkov, ki se zbirajo v tolpe in se potepajo, je še raj proti bedi otrok v kapitalističnih velemestih. Roman »*Juden ohne Geld*« nam podaja globok pogled v New York, a ne v predele, kjer rasto v nebo nebotičniki, kjer stanujejo bankirji, politiki in voditelji »nacije«, marveč v ogromno predmestje East-Sid, v njega judovski del, kjer žive sredi bede, odpadkov, nesnage in uši Judje, ki so pobegnili semkaj pred strahoto pogromov iz Rusije in Romunije. Po ozkih in smrdljivih ulicah, kjer srečuješ od sifilide razjedene obraze, prostitutke, pederaste, kokainiste, roparje in razparače, se je potepal mladi Gold, se družil z ostalimi judovskimi otroki v gruče in tolpe, se tepel in bojeval z otroki iz italijanskih in drugih četrti. Na cesti, sredi razblejenih in tesnih zidov je rasel in leta in leta ni videl zelenja: ko je nekoč njegova tolpa

odkrila med razpoko v trotoarju par bednih travic, jih je čuvala kot zaklad in je bila pripravljena ubiti vsakogar, ki bi jih pohodil. Pretresljivi so življenjski opisi njegovih mladih tovarišev. Vsak izmed njih bi mogel končati svoje življenje na električnem stolu. »Nisem ponosen na to, da tudi jaz nisem prišel nanj; bila je prava sreča,« pravi Gold o sebi. V isti ulici kakor Gold živi enooki Louis. Silno je ljubil svojo mater, ki jo je pijani oče mučil in tepel. V navalu jeze je nekoč po nesreči ubil očeta, ki se je zopet zagnal v mater. Prišel je v poboljševalnico. Ko je prišel iz poboljševalnice, kjer mu je neki nadzornik radi malega pregreška takole mimogrede izbil oko, je postal Louis strah vse okolice: dobri otrok se je izpremenil v strupeno kačo, ki jo je sovražil vsakdo. Sovražil in bal se ga je tudi mladi Gold. »Danes sovražim mnogo bolj one ljudi, ki so pobrali iz East-Sida mladiča in ga napravili za lopova, ki je pomagal podjetnikom pri štrajkih in politikom pri volitvah.«

Goldov oče je trdno veroval, da je Amerika dežela, kjer se more vsakdo s pridnostjo povzpeti kvišku, postati celo milijonar. Življenje ga je poučilo o obratnem. Delo ga je zlomilo in vrglo so ga med prazno šaro, med brezposelne. Prišla je vrsta na mladega Golda, da skrbi za vso družino. In pri iskanju dela je spoznal, da »noben človek ne more preživeti sramote in ponižanja pri iskanju dela, ne da bi bil za vse življenje zaznamovan. Na svetu ne more biti tako dolgo prave svobode, dokler bodo morali ljudje prosjačiti za delo.« In spoznal je še, kako težko je dobiti delo v Ameriki Judu, pripadniku tistega naroda, »čigar največja nesreča je bila, da je izšel iz njega Kristus.«

Gold je imel doma nadvse dobro mamicco in zasanjanega očeta, ki je imel živahno fantazijo in je znal tako lepo pripovedovati pravljice. Oba stariša sta bila globoko verna in sta se strogo ravnala po predpisih svoje veroizpovedi. Tudi mladi Gold je verno, težko in s hrepenejem čakal na Mesijo, ki bo odrešil svet. In mladi Gold je našel tega Mesijo.

»Neki večer je raz zaboj za milo razglašal neki mož v East-Sidu, da je iz

obupa, melanholije in brezmočne srditosti milijonov vzraslo svetovno gibanje z namenom, da odpravi revščino.

Poslušal sem ga.

O, delavsko gibanje, ti si mi prineslo upanje, meni, samotnemu, malemu dečku, ki je mislil na samoumori! Ti si pravi Mesija! Ti boš porušilo East-Sid in sezidalo na njegovem mestu vrt človeškega duha.

O, gibanje, ki si me prisililo, da mislim, da se borim, da živim.

O, veliko začetje!»

Talpa.

Sinclair Lewis, Dr. Arrowsmith. (Prevedla Leposava Ž. Simić. Izdal Nolit Beograd, 1931. 520 str.) — Založba Nolit spada med najboljše srbske založbe. Izdaja redno prevode najmodernejših svetovnih pisateljev, večinoma socialnih, v najlepši opremi in, kar tudi ni malo, v latinici. Pred kratkim je izdala ta založba prevod romana »Dr. Arrowsmith«, ki ga je spisal znani ameriški pisatelj S. Lewis, ki je dobil lani Noblovo nagrado.

Lewis je bil prvotno močan socialni pisatelj. Dasi se njegova zadnja dela ne odlikujejo več po tako močni socialni tendenci, kakor prva, vendar je Lewis ostal rušitelj malomeščanske ozkosrčnosti in morale ter silen kritik sodobnega življenja v Ameriki; življenja, ki je prenasajeno s parvenijevstvom, licemerskim puritanizmom, frazerstvom o človekoljubju, predvsem pa z lovom za dolarjem. Kajti je že tako, da nikjer na svetu ne cenijo človeka tako po bogastvu kakor prav v državi, kjer je dosegel kapitalizem svoj višek. Shakespeare je definiral umetnost po tem, da drži ogledalo človeštvu, ki se vidi v njem v svojem spačenem obrazu. Lewis drži v svojih romanih ogledalo i malomeščanstvu i velikomeščanstvu.

V obsežnem romanu »Dr. Arrowsmith« nam je podal pisatelj usodo znanosti v tej državi. Kajti prav znanstveno udejstvovanje je v največji meri odvisno od političnih razmer — mimogrede omenjam, da v predmarčni Avstriji n. pr. ni bila zaželjena nobena druga znanost razen filologije —, potem pa tudi od splošnih gospodarskih in socialnih razmer ter verskih predsodkov; saj v nekaterih državah USA obsojajo pri sodiščih naravoslovce, ki so Darwinovi pristaši. Ameriška znanost mora služiti kapitalističnim interesom, politični moči države — vse to pa mora biti prikrito s »človekoljubjem«.

Glavni junak v romanu je Arrowsmith. Pisatelj nam pokaže njegova mladostna leta, študij na univerzi, njegovo zdravniško prakso v državi Dakoti, delo v higijenskem zavodu in končno nje-

govo znanstveno raziskovanje bakterij v Markgurkovem institutu v New Yorku ter njegov boj proti kugi v Sv. Hubertu (ameriška Zapadna Indija). Iz skromnega dečka in revnega študenta se je povzpel Arrowsmith v najvišjo znanstveno kapaciteto na polju bakteriološkega raziskovanja. Prešel je vse socialne plasti in prav to priliko uporabi pisatelj, da nam oriše razne družabne plasti v Ameriki, njihovo življenje, nazore in predsodke. Zanimivi so zlasti opisi življenja na medicinski fakulteti univerze v Vniemaku. Kakor drugod, vlada tudi na univerzi — dolar. Večina profesorjev niso pravi znanstveniki, marveč predavajo študentom, kako se pišejo recepti, kako se imponira bolniku in kako je treba zasoliti račun. Obrt namesto znanosti. In prav taki so tudi študenti: cele popoldneve predebatirajo, ali se bolje zasluži na deželi ali v mestu, vmes igrajo nogomet, pred izpiti pa se gulijo cele skladovnice knjig na pamet. Edina izjema med profesorji je Nemec Gottlieb, strog znanstvenik, zelo nepopularen, ki odbija študente, ker jih skuša seznaniti z znanostjo. Zato mu usoda ne priznase: kolegi ga izrinejo z univerze radi — nesposobnosti, ker ne daje praktičnih nasvetov.

Ko pride Arrowsmith v Dakoto, se mora boriti med zaostalim ljudstvom s samimi predsodki, uspeha ne doseže nobenega. Zato opusti prakso in odide v higijenski zavod, kjer vladajo frazerstvo, »človekoljubje«, ameriški puritanizem, kar pa vse skup le komaj prikriva globljo resnico — lov za dolarjem. Arrowsmithu lebdi pred očmi Gottliebov ideal: znanstveno raziskovanje. Zato je vesel, ko ga na Gottliebovo posredovanje sprejmejo v Markgurkov institut, kjer upa, da se bo povsem mogel posvetiti znanstvenemu delu, kjer mu ne bo nihče frazaril. Tu goji kulture nevarnih bacilov, jih vceplja zajcem, raziskuje in živi noč in dan v laboratoriju. Pa tudi v tem institutu mora bojevati težke boje: sam bi se rad posvetil znanosti, institut pa zahteva od njega, da objavlja svoje izsledke, še preden se je povsem prepričal, da so pravilni in resnični. Posrečilo se mu je najti cepivo proti kugi; ko izbruhne ta v Sv. Hubertu, gre tja in eksperimentira. Toda prav tu dobojuje težak boj med teorijo, znanostjo in človekoljubjem. Ko mu umre žena na kugi, ne eksperimentira več, vedoč, da spada to v laboratorij; in da cepivo vsakemu, ki ga zahteva. V New York se vrne kot slaven mož in postane v institutu ravnatelj oddelka ter se vnovič oženi, a sedaj bogato. Kot ravnatelj se mora udeleževati svečanosti, banketov, ki ga prav tako ovirajo pri delu kakor žena. Zato zapusti vse in se

preseli k prijatelju v puščavo, kjer oba nadaljujeta z eksperimenti, izmed katerih je za vsakega potrebno več let. Šele tu je prost in svoboden: znanstveno delovanje v Ameriki ni mogoče ne na univerzi ne v znanstvenih institutih, temveč samo v samotni.

Roman je pisan zanimivo, čeprav je mestoma dejanje nekoliko izkonstruirano. Prevod je dober. Knjigo krasi pisateljeva slika. — Talpa.

O spolni vzgoji.

Dr. Žgeč je izdal pod naslovom: »Ali nam spolna vzgoja res ni potrebna« velenimvimo študijo, ki zasluži vso pozornost pedagogov in staršev. Vseh staršev, še posebno pa delavskih in kmečkih, ker se največ žrtev spolnih zablod rekrutira ravno iz vrst njihovih otrok. Ta spis je sploh svojevrsten pojav v siromašni slovenski pedagoški literaturi: Problemi spolne vzgoje so močno zanimali prosvetljene ume že pred vojno, še bolj so se jeli z njimi baviti po vojni. Zlasti v Nemčiji in v Franciji imamo o tem že bogato literaturo. Imamo nebroj dragocenih knjig, imamo posebne revije, ki se bavijo, pod vodstvom najboljših pedagogov in zdravnikov ter ob sodelovanju javnosti, zlasti staršev, izključno s tem, za bodočnost človeškega rodu tako važnim vprašanjem. Svetovna vojna je zadala človeštvu nešteto fizičnih in moralnih smrtnih ran, morda je pa bila od vseh najtrajnejša ona, povzročena po spolnih boleznih in spolnih zablodah, ki so za vojne okužila in upropastila toliko ljudi, da je svet še danes, po skoro dvanajstih letih, ves bolan, saj se n. pr. spolne bolezni, pa kokainizem in morfinizem še vedno strašno širijo. Koliko žrtev samo vsled tega zla! S strahom so narodi opazili, kaka nevarnost jim preti s te strani, kako je potrebno, da se zlasti vprašanje vzgoje v pogledu spolnega razvijanja in izživljanja ne prepušča več slučaju, kako je potrebno radikalno izkoreniniti stare predsodke ter zlasti gledati, da se s primerno vzgojo reši pred pretečo nevarnostjo novi rod.

Čim se je pa problem načel, so se, razume se, pojavili spet najrazličnejši nazorji o metodi vzgoje. Nemaikrat je pri presojanju vzgojnih metod v pogledu spolnega problema odločeval bolj svetovni nazor dotičnega pedagoga ali psihologa kot pa objektivno presojanje stvari in iskanje res uspešnega načina vzgoje doraščajoče mladine. Pojavili so se za to spet najrazličnejši nazorji, priporočale so se tudi stare metode odvrčanja od zla, obveljalo je pa vendar načelo, da je treba pri stvari, ki je tako usodna za slehernega človeka, za njegovo bistvo in

razvoj, prelomiti s slepomišnjenjem ter jo skušati razumeti v vsej njeni veličastni prirodnosti. Tako je končno tudi problem spolne vzgoje prišel na dnevni red naše dobe.

Priznajmo, da je spolno zlo ustvarilo in še ustvarja tudi med slovenskim ljudstvom nebroj žrtev. Veliko več nego si mislimo. Treba le vprašati naše zdravnike. Tudi Slovenci ne moremo več hladno preko teh stvari. Tu ne bomo govorili o tem, kar bi morale zdravstvene oblasti storiti, da se zlo, ki se širi tudi na vasi, zajezi, tu hočemo zgolj poudariti, da je čas, da se tudi pedagogi z vprašanjem bavijo, vsaj v kolikor se ono tiče vzgoje otrok. Dr. Žgečev spis je že v tem pogledu pomemben dogodek.

Ne bi smel pa ostati edini te vrste, ker načenja eno najtežjih in najbolj disputiranih vprašanj.

Pisatelj je spisal knjigo v obliki, ki omogoča tudi preprostemu čitatelju razumevanje delikatne snovi in načina vzgoje. V obliki dvogovorov dokazuje, kako bi morali starši pomagati v posameznih slučajih pojasniti pojave spolne zavesti razvijajočemu in doraščajočemu se otroku, da bo vse razumel čisto in prirodno. Pisatelj pojasnjuje nadalje več kričečih slučajev spolne zablode mladine, ker ni bila prav vzgojena — v pesniško lepem poglavju pa skuša ponazoriti razlago največje tajnosti življenja — spočetje in rojstvo samo.

Ne tajimo, da so v glavnem socialne razmere, v katerih živi danes večina ljudi, krive spolnih zablod in prostitucije in da bodo tudi ti problemi v celoti rešeni šele z rešitvijo socialnega vprašanja, mnogo zlega bi se pa moglo s primerno vzgojo že sedaj preprečiti. Zato moramo biti pisatelju te knjige, na katero se še povr-nemo, hvaležni za prvi resni korak, ki ga je napravil po trnjevi stezi modernejšega vzgojeslovja med Slovenci. Njegovo delo je vzbudilo zanimanje in priznati moramo, da so o spisu resni pedagogi najrazličnejših svetovnih nazorov pisali v lepem in dostojnem tonu (če izvzamemo izpad v »Mladiki«) in z voljo poglobitve načetega problema. Vsem našim čitateljem priporočamo, da si knjigo oskrbijo in prečitajo. Golouh.

Proletarsko literarno združenje »Kladivo«. V marcu t. l. je bilo ustanovljeno na Češkem proletarsko združenje mladih avtorjev, ki so si stavili v svojem programu za cilj enotno in skupno delo na književnem polju za delavski razred. Ker občutijo nepravilnost v današnjem svetovnem redu, hočejo prepričati vse delovno ljudstvo, da obstoja nov boljši svet in da je možno z vztrajnostjo in značaj-

nostjo tega izbojevat. V današnji težki dobi, ko trpi delavec najbolj, mu je treba dati v roke dobro knjigo, ki bi vsebovala globljo misel, kakor so to le estetične fraze modernih umetnikov. S tem namenom je sklenilo udruženje izdajati knjige proletarskih pesmi in proze. Kot uvodni zvezek udruženja »Kladiva« izide v kratkem knjiga proletarskih balad Otokarja Dubine »V životeh tolik bide je...« (»V življenju je toliko bede...«) Udruženje vodi O. Dubina in Mil. Novotný iz Boskovic. —on—

Knjižnica »Prosvetne Matice« J. S. Z. v Chicagu, Ill.

Tudi naši izseljenci v Ameriki niso neplodoviti na literarnem polju. Tudi oni imajo potrebo po kulturnem delovanju in zlasti je pri njih razvita ljubezen do lepe knjige. Morda je to vpliv želje po domači besedi v tujem morju, morda je to stremenje po izobrazbi, ki je med tujim svetom še mnogo bolj potrebna kakor doma, morda so to kaki drugi vplivi — bodi, kakor bilo — marsikateri založnik v starem kraju Vam bo vedel povedati, koliko knjig, slovenskih knjig, izdanih v domovini, gre letno v Ameriko. In ne naročajo ameriški Slovenci knjig le od nas, oni jih izdajajo tudi sami.

Najresnejša slovenska založba v Severni Ameriki je Jugoslovanska Socialistična Zveza (J. S. Z.) v Chicagu, Ill., in sicer v svoji Jugoslovanski tiskovni družbi, ki izdaja Ameriški družinski koledar, in pa v Prosvetni Matici, ki je izdala doslej v svoji knjižnici že 7 zvezkov raznih knjig.

Prosvetna matica J. S. Z. je neka — rekel bi — delavska kulturna zveza v Ameriki, ameriška »Svoboda«. Pred majem 1930. se je nazivala »Izobraževalna akcija« J. S. Z. in združuje vsa mogoča društva in klube ameriških Slovencev, s katerimi pospešuje kulturno delovanje med ameriškim slovenskim delavstvom.

Svojo knjižnico je ustanovila Izobraževalna akcija l. 1926. in v njej so izšla sledeča dela, ki jih danes ne bomo ocenjevali: Leta 1926. kot I. zv. **Priče evolucije in Adami pred Adamom**. Splošen pregled znanstvenih dokazov razvoja življenja. Človek v prazgodovinskih dobah. — Priredil Ivan Molek. Tu so zbrana Molkova predavanja o razvoju človeštva. Str. 101 in 28 slik. — Isto leto II. zv. **Proletarska etika in morala**. Predavanje Ivana Moleka. — Leta 1928: Ivan Molek: **Elementi moderne izobrazbe**. Tu so zbrana predavanja: Delavska šola, Razvoj socialne družine in Argumenti nasprotnikov evolucije ter Odgovor župniku J. M. Trunku z ozirom na polemiko z Ar-

gumenti. Uvod pa tvori spis o svetu, življenju in človeku »Pod novim solncem«. Str. 144. — IV. zv. je izšel l. 1929. in obsega: Ivan Molekovo **razpravo o »Socialnih idealih«** ter sociološko-zgodovinsko razpravo Johna Kerackera: **Kako si je človek ustvaril Boga** v Molkovem prevodu Ivana Vuka, ki jo je izdala v prvi izdaji »Svoboda«. — Šesti zvezek te knjižnice tvori druga izdaja **M. Beerovega Karla Marxa** v priredbi Cirila Stuklja, ki jo je izdala v Ljubljani leta 1926. Zadržna založba kot II. zv. svoje Socialno politične knjižnice. Ta oris življenja in nauka Karla Marxa našim ameriškim delavcem pač tako ugaja, da bi bilo treba od našega delavstva posnemati v naročanju naše izdaje Karla Marxa pri Zadržni založbi v Ljubljani. (Cena Din 20.—) — Kakor Karl Marx, tako je izšel letos tudi VII. zvezek te knjižnice, ki pač obsega ponatis nasvetov ameriškim delavcem glede pravopisa, ki so izšli v Ameriškem družinskem koledarju 1931 pod naslovom: **Nekoliko pravopisa**. Priredil Veno Venomer. — Vsi zvezki razen petega, ki je tiskan v Jugoslaviji, so se tiskali v Ameriki.

Naše delavske knjižnice zelo opozarjamo na ta — pri nas še malo znana — izdanja, posebno na prve štiri in sedmi zvezek. O teh izdanih ameriških sodrugov bomo še več poročali. —on—

Ameriški družinski koledar 1931. Naši sodrugi v Ameriki izdajajo že sedemnajst let Ameriški družinski koledar, ki je »posvečen zatiranim in bednim«. Urejuje ga Frank Zaits, vsebuje pa povesti, pesmi ter razprave. Izmed ameriških sodrudnikov naj omenimo: Katko Zupančičevo (»Brez dela«), Ana P. Krasna, Iv. Jontez, Jakob Zupančič itd. Od pisateljev, ki žive doma, pa so prispevali: M. Klopčič, A. Cerkenik, Iv. Vuk i. dr. Članke so pisali Fr. Molek, Barbič, Anton Garden, K. Zupančič, A. Slabe in Bratko Kreft. Oprema je odlična. Koledar krasi mnogo slik. Cena 1 dolar.

Izveštaj sa XIII. mednarodnog zadružnog kongresa i zadružne škole u Beču. Bilance radničkih zadruga u Zagrebu i Zemunu. (Zagreb 1931. Str. 168.) — V Jugoslaviji izide zelo malo zadružne literature, pa še ta, kar je izide, je poljedelska. Izjemo je tvorila doslej Zadržna založba, ki je izdala preko 30 zadružnih spisov za delavstvo. Vesel pojav so zato prizadevanja sodružne Prve radničke pekarnice v Zagrebu, da popularizira delavsko zadružništvo med hrvatskim delavstvom. Lani je izdala ta zadruga svoj spominski spis z lepo vsebino, letos pa evo — poročila o Mednarodnem zadružnem kongresu. Uvodoma so tu po-

ročila o stanju delavskih zadrug v Zagrebu in Zemunu, temu sledi poročilo z. Mirka Cvrtila o Mednarodnem združenem kongresu, dalje o sprehodu po Novem Dunaju in za zaključek je priobčeval še šest krasnih predavanj dr. Rennera, Charlesa Gida, Henrija J. Maya, s. Rausnitzja in dr. J. P. Warbassa v doslovnem prevodu. Delo nudi i radi svoje praktične ureditve i radi množine dobrega materiala vsakomur, ki se peča z združništvom, jasen vpogled v delovanje zadružnega gibanja. —on—

Festschrift der II. Arbeiterolympiade. Izšel je spominski spis o II. delavski olimpijadi. Sotrudnike smo navedli že v zadnji številki na str. 200. Spis je zelo zanimiva spomenica in bo vsakomur v lep spomin na delavske prireditve. Krasi ga cela vrsta celostranskih slik, od katerih smo eno priobčili zadnjič na str. 175. Priporočamo ga vsem, ki se zanimajo za delavsko gibanje. Dobiva se v našem tajništvu. Cena okrog Din 8.—. —on—

Anton Pohl: Die Konsumgenossenschaften in Steiermark und Kärnten. (Mit einer kurzgefassten Darstellung der Geschichte der Genossenschaftsbewegung. Verlag des Kreisverbandes der Konsumvereine in Steiermark und Kärnten, Graz 1930.) — Znani zadr. Anton Pohl, ki je deloval tudi v Mariboru, je napisal zgodovino delavskega združništva po Štajerski in Koroški. To prav zanimivo delo, ki sicer noče biti znanstveno, marveč poljudno-pripovedovalno, nam kaže razvoj delavskega združništva po dveh deželah, ki spadata delno tudi v okvir našega združništva. Tako imamo tu združništvo onega dela Štajerske, ki pripada danes k nam in je bilo v tesni zvezi z združništvom današnje avstrijske Štajerske, na Koroškem pa je tudi opis združništva slovenske Koroške (Pliberk, Borovlje, Celovec itd.) Priporočam! Str. 223, bogato ilustrirano. —on—

Marta Ostenso: Klic divjih gosi. (Le-poslovna knjižnica Jugoslovanske knjižarne. Ljubljana 1931.) — V kolikor sem moral v zadnji številki »Svobode« na str. 188—189 odkloniti prva dva zvezka zgoraj omenjene nove zbirke Jug. knjižarne (Župnik iz cvetočega vinograda in Gobavca je poljubila), v toliko lahko danes z zadoščenjem priporočim novo izdajo te zbirke »Klic divjih gosi« norveško-kanadske pisateljice Marte Ostenso. Ta roman iz življenja kanadskih puritanskih farmerjev opisuje tako drastično življenje na farmah in vpliv zemlje ozir. prirode na človeka, da se v to življenje vživši in živiš dalje ž njim. Farmer Kaleb Gare

ne pozna drugega kot svojo farmo in delo na njej ter terorizira svojo ženo in vso rodbino z grožnjo, da razodene greh svoje žene Amalijs, ki je imela pred zakonom z drugim nezakonskega sina, temu sinu, ki živi slučajno na sosednji farmi in svojo mater niti ne pozna. S to možnostjo pridržuje Kaleb vso rodbino kot sužnje na farmi in jim ne da dihati. Upornica proti njemu je hčerka Judita, ki radi svoje prirojene vere v boljše, znosnejše in svobodnejše življenje, bije boj proti očetu. Učiteljica Linda, ki je pri njih, pa vnaša v vse milino in je seveda glavni zaveznik Judite. Spozna se tudi s sinom Amalijs — Markom, ki se skleneta poročiti. Ko radi očetovih nasilstev hčerka Judita pobegne še istega večera, se razširi v bližini farme gozdni požar. Rešujoč svoj lan se v dimu zaduši Kaleb s tolažbo, da tudi lan ne bo ostal... Tako se je Kaleb združil s svojo zemljo, a rodbina prične svobodno živeti. Judita in Linda se poročita. — Pisateljica pripoveduje zelo živahno in z globokim poznavanjem življenja ter s precejšnjim socialnim čuvstvomvanjem to zgodbo iz življenja, ki bi se nam zdela skoro neverjetna, ali je zelo mogoča. Delo, ki ga je lepo prevedel iz angleščine Griša Koritnik (jezik je lep in se gladko čita), priporočam. —on—

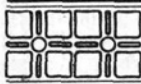
Mystik der Südsee. Von Alma M. Karlin. Teil I.: Polynesien. Teil II.: Melanesien — Mikronesien. (Hugo Bermühler Verlag, Berlin). — Naša rojakinja iz Celja, svetovna popotnica Alma M. Karlinova je izdala poleg prejšnjih potopisov kot »Einsame Reise« in »Im Banne der Südsee«, zopet novo delo v dveh zvezkih: »Mystik der Südsee«. Kaj razume pisateljica pod to mistiko Južnega morja, nam pojasni v podnaslovu: ljubezenske čarovnije, smrtne čarovnije, vera v bogove, čudni običaji pri rojstvih itd. Take običaje in navade, vero v duhove, začaranja nasprotnikov in duhov, obrambo proti zlim duhovim itd. pri črnicah in mešancih, ki prebivajo po otokih Južnega morja, doli med Azijo, Južno Ameriko in Avstralijo nam opisuje iz lastnihkušenj in raziskavanj pisateljica tega dela. Zlasti je zanimiv opis usmrtilve nasprotnikov s sugestijo, na kak način »spozna«, da se mu bliža smrt, umre z voljo do »smrti« in brez kakih vidnih znakov na telesu ali v notranjosti telesa. Le sugestija, da bo ali mora umreti, mu dasta moč, da res tudi brez vsake bojazni — umre. To sugestijo in voljo prenaša tudi na nasprotnike in ti ravno tako umrejo oz. shirajo. Iz vsega, kar Karlinova pripoveduje, vidimo, da ti ljudje z Južnega morja nimajo nikake bojazni pred smrtjo,

marveč jo sprejmejo vdano kot voljo duhov in bogov. Čudna so čaranja, ki so prav za prav bistveni del vsega življenja teh primitivnih narodov. Brez čaranja in brez takih ali drugih duhov ni nobene stvari. Ta »čaranja« se pa vrše s pomočjo vere v taka čaranja in delno s pomočjo izrednega poznavanja rastlin in strupov. Ako črnc izve ali zapazi znak, da ga je nekdo začaral, je prepričan o svoji pogubi in se je tudi ne brani. Belokožci imajo s prazno vero, ki po teh otokih bujno cvete, zelo, zelo mnogo posla. Ako črnc čara svojo nosečo ženo, da mu rodi sina ali hčerko, je prepričan, da se bo to zgodilo, kar je on želel — ako pa se rodi otrok drugega spola, kakor ga je čaral, je tu znak, da on ni oče tega otroka in posledica je brezobziren umor novorojenčka. Itd. itd. Zelo mnogo

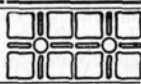
novega čitamo v teh knjigah in najbolj zanimivo pri celi stvari pa je, da je pisateljica Karlinova prepričana o resničnosti in uspehu teh čarovnij ter vanje veruje.

V prvem delu nas vodi pisateljica po Polynesiji, in sicer: Novi Zelandiji, otokih Fidji, Samoa, Novi Kaledoniji, Novih Hebridih, v drugem delu pa po Melaneziji in Mikroneziji: Salomonskih otokih, Novi Angliji, Admiralskih otokih, Novi Gvineji, Holandski Novi Gvineji, Karolinah in Maršalskih otokih. Delo izpopolnjujejo še originalne perorisbe A. F. Seebacherja, ki predložujejo navade prebivalcev otokov Južnega morja in jih je v I. delu 14, v drugem pa 11 poleg dveh fotografij avtorice.

Kdor se zanima za narodopisje, bo čital delo s pridom. —on—

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

»Svoboda« v Ptuj» je s svojo proslavo 10 letnice obstoja pokazala, da spada med najboljše podružnice del. kulturne zveze »Svoboda«. V takem malomeščanskem kraju pokazati toliko življenja, kakor ga »Svoboda«, ni lahko. Na tem imajo zaslugo vsi oni, ki redno delujejo v organizaciji, zlasti pa neumorni s. Gabriel. — Na proslavo so prišli pevski zbori »Svobode« iz Celja, Maribora in Ruš, ki so skupaj s pevskim zborom ptujske »Svobode« uprizorili prav lep koncertni večer. Tudi obisk je bil dober. Drugi dan dopoldne se je vršilo dobro obiskano jubilejno zborovanje, ki je bilo tudi moralno na višku. Popoldne je dram. odsek ptujske »Svobode« presenetil vse s svojo dobro igro Cankarjevega »Hlapca Jerneja«. (O tem poročamo pod dramatično.) Ves uspeh jubilejne proslave, lepa udeležba gostov iz Celja, Maribora, Ruš, Ljubljane in iz Varaždina — vse to je gotovo prepričalo ptujske »Svobodaše«, da niso delali zaman.

»Svoboda« v Ljubljani je skupno z del. godbo »Zarja« priredila dne 20. maja II. delavski prosvetni večer z bogatim glasbenim sporedom in zanimivim skiptičnim predavanjem o Španiji. Glasbeni program je prenašal tudi radio. Dvorana Delav. zbornice je bila natlačeno polna. Ljudje so bili zadovoljni. Moralni uspeh večera odličen.

Pevski koncert celjske »Svobode«. V soboto 2. maja je naš pevski zbor doživel poseben triumf. Izvanredno pester

program skladb naših slovečih in zaslužnih umetnikov-skladateljev je tokrat našel popolnoma oni zasluženi odmev in razumevanje tukajšnjega občinstva, kakršnega si zasluži.

Mogočno so doneli akordi iz grl strnjene proletarske vrste v takšnem ritmu, da so oživljajoče učinkovali na srce slehernega poslušalca in izvabili izraze burnega navdušenja in ploskanja po vsaki izvajani točki. Z iskreno radostnim zadoščenjem se sme ponašati naš vrli pevovodja umetnik-skladatelj Ciril Pregelj z vrsto rutiniranih pevcev, ki zanjejo že z dokaj preciznim dinamičnim izvajanjem umetniških skladb takšne uspehe, kot se to pokaže pri javnih nastopih. Z razumevanjem uživa javnost lepe trenutke pri naših pevskih koncertih. Vselej nas pozdravlja s polnoštevilnim obiskom in z živahnim aplavzom.

Nadalje se je odzval naš pevski zbor z nad 40 člani k jubilejni proslavi v Ptuj. O priliki vračanja iz Ptuja z avtomobilom domov so se spomnili naši vrli pevci svojega pred leti tragično preminulega sodr. F. Binderja, kateremu so na kraju nesreče zapeli žalostniko.

Pevski zbor sodeluje pri vseh naših družabnih prireditvah, kakor pri poročni svečanosti agilnega s. Godnika itd.

Naš šahovski odsek se precej lepo razvija. Ima vedno igre in se tako pripravlja za bodoče turnirje s sodružnimi podružnicami. Pri tej priliki se ne sme pozabiti, da se je o priliki turneje evrop.

šahi, mojstra g. Spielmanna tudi »Svoboda« odzvala k celjski simultanki ter z lepim uspehom odnesla častno zmago z dobro talentiranim mladim sohr. Vrčkovnikom.

Delavska pevska podzveza »Svoboda« v Mariboru nujno prosi vse tiste pevske odseke, ki še niso poslali natančnih podatkov glasom okrožnice, ki so jo dobili, da to nemudoma store, ker podzveza te podatke rabi v svrhu nadaljnega dela in statistike. Do sedaj so to storili šele trije pevski odseki, upamo, da dobimo v najkrajšem času še od ostalih potrebne podatke. Odbor.

Občni zbor I. Delavskega kolesarskega osrednjega društva za Dravsko banovino, podružnice Trbovlje, se je vršil 19. aprila t. l. dopoldan v društvenem lokalu gostilne »Preo«. Obiskali so občni zbor vsi delavski kolesarji, iz česar se da sklepati, da še obstoja med delavskimi kolesarji delavska sportna zavednost in solidarnost. Iz poročila odbora je bilo razvidno, da je delovala podružnica vse leto zelo agilno ter priredila mnogo kolesarskih izletov in drugih prireditvev. Glavna in največja prireditev je bil kolesarski dan, katerega so se udeležile tudi druge podružnice in centrala iz Maribora. Podružnica Trbovlje se je tudi korporativno udeležila jubilejne proslave podružnice Studenci pri Mariboru, katere se je udeležilo več delavskih kolesarskih društev iz inozemstva. — Pri volitvi novega odbora so bili soglasno izvoljeni sledeči sodruzi: za predsednika s. Goršek, za tajnika s. Požun, za blagajnika s. Kovačič. Ostali odbor je ostal nespremenjen. — Delegata centrale iz Maribora predsednik Košuta in tajnik Perko sta pozdravila navzoče in se jim zahvalila za njihovo agilno delovanje in priznala, da je podružnica Trbovlje ena najagilnejših podružnic Delavskega kolesarskega društva za Dravsko banovino.

6. letni občni zbor Delavskega kolesarskega osrednjega društva za Dravsko banovino, podružnice Zagorje, se je vršil 19. aprila t. l. v gostilni »Brvar« na To-

plicah. — Izgledalo je že, da se bo morala ta podružnica razpustiti, ker radi velike gospodarske krize, ki je povzročila veliko delavsko brezposelnost, dalje časa ni mogla več uspešno delovati. Vendar so se še našli energični sodruzi kolesarji, ki so z vsemi svojimi močmi zopet povzdignili že skoraj zaspano podružnico do novega gibanja in ponovnega delovanja. — Zbralo se je tako zopet nekaj trdnih in zavednih delavskih kolesarjev, ki so tvorili nov občni zbor, na katerem je bil izvoljen novi odbor, ki je prevzel nalogo, da bo vodil podružnico naprej v prid del. kolesarskemu sportu in v ponos delavskim kolesarjem. — Centralo je zastopal na občnem zboru sodrug Kocbek Janko, ki je navzoče članke v imenu centrale pozdravil in jim dal direktive, kako naj vodijo podružnico dalje do razvoja. — V novi odbor so bili izvoljeni sledeči sodruzi kolesarji: predsednik Kraus Jože, tajnik Regadin Rudi, blagajnik Likar Jože; namestniki: Mahner Viktor, Podjet Jože in Kerin; nadzorstvo: Kovač M. in Lorbek M.; odborniki: Ternovšek Ivan, Kočevar Ivan, Pinter Ivan in Groznik Toni.

I. Delavsko kolesarsko osrednje društvo za Dravsko banovino v Mariboru, podružnica Pobrežje, je priredila dne 10. maja tl. na progi Pobrežje—Sv. Martin in nazaj, skupaj 25 km, svojo prvo in otvoritveno kolesarsko dirko za svoje člane. — Dirka se je vršila v dveh skupinah, za senijorje in junijorje. Od senijorjev so startali štirje, od junijorjev šest dirkačev. Prvi je prevozil 25 km dolgo progo od skupine senijorjev Kobal Karl 43' 22", drugi od skupine junijorjev 43' 29", tretji od skupine junijorjev Majhenič Milan 43' 30" 4, četrti od skupine junijorjev Čerič Ivan 43' 31", peti od junijorjev Merkša Josip 44", šesti senijor Horvat Franc 44' 45", sedmi Engler Jos. 44' 46" in osmi Ferk Alojz 46' 30". Dirka je bila izvršena disciplinirano in v najlepšem redu. Po dirki se je vršila veselica na vrtu gostilne »Simonič« v Pobrežju, kjer so bila razdeljena darila dirkačem. — Novoustanovljeni podružnici želimo, da koraka po pravi poti zavedno naprej. Prostost!

Delavska žena! V kateri organizaciji so Tvoji otroci?

DRAMATIKA

Ptujška podružnica »Svobode« je vprizorila za proslavo desetletnice svojega obstoja dne 26. aprila v Mestnem gledališču Cankarjevega »Hlapca Jerneja in njegovo pravico« v dramatizaciji V. Skrbinska. Delo je izborno zrežiral podružnični tajnik s. Roman Jagušić, ki je podal obenem dovršeno kreacijo hlapca Jerneja.

Pred predstavo je govoril s. prof. Bogo Teplý iz Maribora o Ivanu Cankarju in je plastično očrtal Cankarjev pomen in njegovo delo na literarnem polju kakor tudi med proletarijatom. Po govoru se je začela predstava.

Prvo sliko so odigrali igralci docela diletantsko. Statisti so bili slabi in površni, kretanje neprepričevalne, govor preveč deklamatorski. Slab je bil zlasti Sitar; njegova vloga zahteva igralsko rutino; njegov lik bi moral biti najbolj plastičen, kajti prav Sitar je vzrok nadaljnjih dogodkov. Le hlapec Jernej se je odražal po izvanredni igralski fizionomiji. Neuspeh v prvi sliki moramo pripisati krivdi publike, ki je šele med prvo sliko navalila v dvorano; to je bil glavni vzrok, da se igralci niso mogli poglobiti v svoje vloge. Zlasti velja to za sodruga, ki je kreiral Sitarja, kajti pozneje, v drugih slikah, se je izkazal kot odličen igralec, ki je bil povsem na mestu.

Kar pa je bilo napačnega v prvi sliki, so sodrugi v obilni meri popravili v ostalih slikah. Publika je postala mirna, začela se je zanimati za igro na odru in predstava je začela dobivati umetniško oblike. Zelo močna je bila zlasti scena, kjer pride hlapec Jernej med otroke, ki jih izprašuje o svoji pravici. Razdeljuje jim drobiž, a oni ga žalijo v razbrzdani objestnosti, mečejo vanj kamenje in ga ranijo do krvi. Ta kolektivna scena je povsem uspela, zlasti pa so ugajali otroci s svojo naravno in detajlizirano igro.

Jernej išče dalje svojo pravico. Išče jo pri županu, izgnanem študentu, pri pijanih sosedih, pride celo k sodniku. Povsod naglaša, da ne trka na vrata usmiljenja, temveč na vrata pravice. Omeniti moram, da je izredno uspela inscenacija sodišča. Sredi vzvišene mize se pred razpetim Kristusom in dvema svečama dviga vsemogočni Paragraf. Ta paragraf zasenčuje sodnika in razpelo in zdi se,

kakor da bi bila obojica zaprta in zamrežena za rešetke njegovih vijug. Na obeh straneh sta na podnožju mize stisnjeni dve divji roki v figo, sredi med njima pa leži knjiga z zakoni. V ozadju je na eni strani odrezan človeški uhelj, ki ne čuje obupnih klicev, na drugi strani pa je mrtvaška lobanja. V tem miljeju stoji upognjena Jernejeva figura, ki je »gnojil s svojo krvjo njive, da je rasla bujna trava, težka od sočnosti.«

Tudi od tod so ga zapodili.

Jernej pride v konflikt z zakoni in vržejo ga v ječo. »Ni berač in popotnik, kdor je gospodaril štirideset let; ni brez doma, kdor je obdeloval prostrana polja. Ti, ki si delal — tvoje je delo: to je postava!« — tako govori Jernej sodnikom in vsem drugim predstavnikom oblasti in zakonov.

Najmočnejše in najboljše so bile scene v zaporu, kjer se groteskno odraža figura Jerneja, naivneža, ki veruje v človeško in božjo pravičnost. Jernej je zaprt z nekim potepuhom in tatom, in medtem ko mu z romantičnim patosom pripoveduje o pravici, se potepuh brezbrizno praska po zadnjici, ker ga grizejo uši. Tat je, ker ga je družba napravila za tata, in zato je ciničen. Družbo sovraži in se proti njej bori. Prezirljivo vrže Jerneju pomembne besede: »Udari, apostol, udari!« Prav v tej sceni se je videla močna režiserjeva roka in njegova izredna igralska sposobnost, dočim je bil kreator potepuha (s. Josip Hojkar) v svoji naturalistični mimiki naravnost izvrsten.

Precej dobra je bila tudi scena pri duhovniku. Duhovnikova zunanost je bila prav dobra, dramatično pa manj uspela.

Zadnja slika pa je naravnost fascinirala s svojo, v posameznosti naštudirano kolektivno igro in s silno sugestivnim prikazom požara na Sitarjevem domovanju. Ta požar simbolizira katastrofo gnile, nepravilne in okrutne družbe. Tu so dosegli vsi igralci, predvsem pa Jagušić, svoj višek. Jagušićeva igra je bila tu hudožestveniško popolna, a slika tako dovršeno prikazana, da še danes ne morem pozabiti silnega vtisa, ki ga je napravila name.

Končno moram še pripomniti, da so bili igralci sami delavci, ki ves dan težko delajo, malenkostni prosti čas pa žrtvujejo

za delo. Samo s tako požrtvovalnimi ljudmi je mogoče kaj doseči. Še več, kakor samo prikaz drame...

Vilko Ivanuša.

Dramatični odsek »Svobode« na Jese-nicah ne bo prekinil svojega delovanja v polnem času, kar se po navadi zgodi, temveč bo vzlic temu, da se ne bodo prirejele predstave, vršil svoje naloge, ki jih zahteva proletarska kultura. Za članstvo se je uvela **redna tedenska drama-tična šola**, ki se vrši v sredo ob 8. uri zvečer. Šola se je otvorila 13. maja ob povoljni udeležbi. Zaenkrat razpolagamo z domačimi učnimi močmi, kar gotovo ni napačno. Delavstvo s tem izkazuje, da ne zaostaja za časom, da samo sebi, iz svoje srede, nudi potrebno izobrazbo. — O praktičnem umevanju odrskega dela itd. predava režiser s. Franc Škrlič, o književnosti pa s. Tone Čufar. — Upa-ti je, da bo tečaj dosegel uspeh.

Sodrug Ivan Toman, agilen član je-seniške »Svobode«, je odpotoval v Ko-vin v Banatu, kamor ga je odvedla pot za kruhom. Udeleževal se je v pevskem odseku, predvsem pa pri jeseniškem de-lavskem odru. Nanj je postavil več tež-kih, a dobro izvedenih vlog. V igri »Bele vrtnice« vlogo Leona, v »Poslednjem mo-žu« (Jos. Kordan) vlogo inženirja, v »Ni-žavi« Manjalika, v »Golgoti« (Sergej Tu-čič) Kristusa, v »Jutranji molitvi« (Tone Čufar) Bojana, pri »Pohujšanju v dolini šentflorjanski« (Ivan Cankar) vlogo umet-nika Petra, v »Dveh bregovih« (Anton Leskovec) Floreta Brigo, v »Prisegi o polnoči« (Manica Komanova) pa brodar-ja Koritnika.

Dramatični odsek »Svobode« v Šiški. Podružnica »Svobode« v Šiški ni de-lovala več let — spala je, pobirala prispev-ke — ali pravega življenja razen vsako-letne plesne šole ni bilo. Lansko jesen se je zbrala zopet peščica zavednih sodru-gov in sodružic (ss. Čebular, Udovč, Bergant, Schoss, Šlosar, oba Rohačkova itd.) in ti so pričeli z živahnim delom. Preuredili so prazno skladišče pri Zadrug-nem domu v Šiški v dvorano, napravili tam oder in so pričeli prirejati predava-nja, dramatične predstave in zabavne ve-čere. Pokazali so vsi mnogo dobre volje in veselja do dela.

Dramatični odsek je študiral in vpri-zoril doslej sledeče igre: J. Stolbovo eno-dejanko »Damoklejev meč« in Finžgarjevo enodejanko »Vse naše« (31. XII. 1930, tu-di gostovanje v Zalogu), dalje »Pot k srcu« od A. pl. Kotzebua, Medvedove »Stare grehe« in slednjič 2. maja t. l. Finžgarjevo: »Razvalino življenja«. O

predstavah prvih štirih iger ne morem go-voriti, ker nisem bil navzoč, lahko pa rečem, da enodejanka »Vse naše«, nika-kor ne spada na naše odre. Kdor jo je videl, bo to prav lahko potrdil.

Našim dramatičnim odsekom!

Poleg težjih socialnih ali klasičnih iger si želijo vsi odri — vštevis naše de-lavske — za razvedrilo občinstva in za nekaj odmor igralcem tudi kakih veselo-iger, šal in komedij. Vsaj vsaka tretja naštudirana igra je to. Med repertoarjem slovenskih odrov je pa toliko stare, ne-okusne in obrabljene navlake, da je kar preveč. V zadnjem času smo dobili Slo-venci kake dve, tri veseloigre, ki jih bo-do lahko naši odri s pridom porabili. Vsi imajo kolikor toliko socialnih motivov, so sodobni in novi. Bili bi to Lipahov *Glavni dobitek*, Read-Ferner-Cesarjev *Trije vaški svetniki* in morda Nušičeva *Gospa ministrica*. Zlasti prvi dve. —

Glavni dobitek je napisal ljubljanski igralec in režiser Fran Lipah. Je to ljub-ljanska šala, Prof. Brvar zadene glavni dobitek in na mah obogati. Vse njegovo življenje in hiša se izpremeni radi te sreče. Mir v hiši preneha in sorodniki ga zopet poznajo in obiskujejo. Na mah je drugače, ko se izve, da je bila to le po-mota. Vsa nadutost se izpremeni v po-nižanje. Ali resnica je to vendar bila in njegov sin se poroči z bankirjevo hčer-ko. — Igra je pisana spretno, je doživela že lep uspeh, ni težka, ne zahteva mnogo oseb, preprosta je v inscenaciji in je pol-na humorja.

Tri vaške svetnike je prevedel in priredil iz nemščine Cesar. Trije vaški svetniki so župan in dva obrtnika, ki so vsi trije odborniki Društva za zaščito javne morale, ki mu je duševni vodja župnik. Toda vsi trije »svetniki« plaču-jejo kot nezakonski očetje isti materi alimente za domnevnega sina, ki ga niti ne poznajo, še manj pa vedo drug za drugega. Ali to Društvo za zaščito mo-rale hoče to stvar razkrinkati in v boju proti temu razkrivanju zvedo ti »svet-niki« za to, da plačujejo vsi »svetniki« alimente za istega fantiča. Mnogo strahu preživijo, dokler se končno ne izve, da so plačevali po 18 let alimente za otro-ka, ki ga »črna Reza« nikdar ni imela, marveč jih je prisilila k temu slaba vest. In mir se povrne k tem »svetnikom«, v društvo in v vas. — Ta kmetiška šala je natrpna s komiko, z dovtipi tako, da gledalec ne pride iz smeha in pozornosti. V Ljubljani je dosegla velik uspeh in lah-ko ga bo tudi izven nje. Oseb 10—12.

»*Gospo ministrico*« je napisal srbski dramatik Nušić, od katerega poznamo že

»Protekcijo«, »Sumljivega človeka« itd. Tu postane nekdo naenkrat »minister«, njegova soproga seveda »gospa ministrica«. Žena se prevzame, sorodnikov niti poznati noče, naroča obleke, sprejema kot kak minister prosilce — dokler ne napravi škandala — radi katerega pride do vladne krize, odstopa ministra. Gospa preneha biti ministrica, gledalci se ji režijo, ali ona jim zakliče: Zakaj se smejite? Tudi vam se lahko zgodi, da postanete danes minister, jutri pa izgubite ves sijaj. Poberite se domov. — Šala je dobra in je precej odvisna od glavnih ženskih vlog, zlasti ministrice, ki jo je krepila v Ljubljani ga. Juvanova. V Ljubljani sta bila gledališče in blagajna vedno polna. Imela je uspeh.

Vse te tri stvari spadajo na naše odre v novi jesenski sezoni. Preglejte jih in odvrzite staro šaro proč! Zdrave, sodobne in okusne šaloigre na naše odre in v naš repertoar. —on—

Eugène Brieux: Rdeča suknja. Igra v štirih dejanjih. Prevedel Jakob Šolar. Mohorjeva knjižnica 31. Celje 1931. — Igra, ki je v tej knjigi, opisuje francoski sodniški stan. To je stan, kjer »med štirimi tisoči naših sodnikov ne bi dobil morda niti enega — slišite, niti enega — niti med najnižjimi in najrevnejšimi ne, zlasti ne med najrevnejšimi in najnižjimi, ki bi sprejel denar, da izpremenj ali omili svojo sodbo. To je čast in monopol sodnije v naši državi. Vsa čast. Toda velika večina je med njimi pripravljena popuščati in odstopati, če je treba pokazati naklonjenost vplivnemu volilcu, poslancu ali ministru, ki deli mesta in usluge.« (Str. 29.) Ti »neodvisni« sodniki sodijo in izrekajo obsodbe zato, da avanzirajo. Saj vendar oprostilna obsodba, aretacija nedolžnega »morilca« in njega oprostitev slabo vplivata na »respekt« sodnije in ne prineseta napredovanja. In po umoru v Irissarry-ju, med Baski že itak nasprotujočimi Francozom, ubogi drž. pravdnik Vagret iz Mauléona ni mogel najti in najti morilca. In poleg tega pa še ni imel nikakega »protežerja« za znanca... Kaj bo z napredovanjem? In kako smolo ima z osumlencem Etchepareom. V njem se borita dve strani človeštva — ki govori za oprostitev in sodniška — ki bi rada

napredovala. Gre tu za pravico, ki je »v Franciji zastoj, samo sredstva, kako priti do nje, so draga« (str. 92). »Ni dosti, da ima človek na svoji strani naravno pravico... treba je imeti zase tudi zakonik.« »To, kar se imenuje pravica, poznamo mi reveži le tedaj, kadar nas udari po glavi...« (Str. 92). In po vseh dogodkih, po aretaciji žene Etchepareja sta obadva oproščena, ali zakon med njima je razdrt, kajti Etchepare je pri generalijah svoje žene izvedel, da je bila žena kot mlado dekle obsojena prikrivanja tatvine svojega ljubčka, in ženo zavrže kot onečaščevalko njegove hiše ter ji odvzame otroka. Žene, dasi je bila dobra mati, dasi sta bila srečna v zakonu, niti kot dekle ne mara več. To je uspeh sodnije, čujte: »Da, to je vaše delo, vas slabih sodnikov: iz nedolžnega moža ste napravili kaznjenca; iz poštene žene, iz matere napravljate zločinko!« (Str. 140.)

Igra je dobra karakterizacija francoskega sodstva, nekatera mesta so sicer karikirana, vendar kaže sliko stremljenj in vodilnih motivov za sodbe po malih provincijalnih mestih. Tudi slika življenja tega stanu. Priporočal bi, da si to igro kak naš delavski režiser malo bližje ogleda. Tudi za čitanje je zanimiva.

—on—

»Razvalino življenja« je izdala leta 1912 Slov. Matica in je ljudska drama v treh dejanjih, v kateri je hotel Finžgar pokazati »drame«, oz. še več, tragedije, ki nastajajo na naši vasi kot posledica prisiljenih, od staršev diktiranih porok, porok radi denarja in ugleda, ne pa iz volje obeh življenjskih drugov in srca. — Igranci je bila pač tako, kakor so to igralci znali. Mnogo dobre volje so pokazali vsi z režiserjem vred, ali manjka jim do znanja še mnogo. Z dramatičnim tehničnim znanjem, z načinom govora in izgovarjave, z igranjem itd., se morajo ti sodruzi in sodružice še seznaniti in prav želeti bi bilo, da se zanje zanima kak izkušenejši naš režiser, morda od Delavskega odra v Ljubljani. Njihova dobra volja je potrebna velike pohvale in pozornosti, a za tem pride še vse ostalo. Da jo pa znajo Šiškarji ceniti, je pričal obisk. Le pogumno naprej! —on—

DELAVSKI SPORT

Program prireditev II. delavske olimpiade na Dunaju.

Dunaj bo od 19. do 26. julija popolnoma v znamenju delavskega sporta, kakor kaže naslednji program:

Sobota 18. julija: prihod avstrijskih otrok na svetovni otroški dan. Otroške prireditve po vseh dunajskih okrajih.

Nedelja 19. julija: ob devetih manifestacija otrok z godbo, petjem in govori na velikem trgu pred magistratom. Ob dveh popoldne na dirkališču igre in proste vaje otrok. Zvečer odhajanje otrok domov. Pričetek olimpijskega šahovskega turnirja.

Ponedeljek 20. julija: Izleti otrok.

Torek 21. julija: Prihod olimpijskih tekmovalcev; trening in prijateljske tekme na raznih igriščih.

Sreda 22. julija: Nadaljnje prihajanje olimpijskih udeležencev. Zvečer obhodi z godbami po mestu in velik pevski koncert na trgu pred magistratom.

Četrtek 23. julija: Pričetek olimpijskih tekem v vseh sportnih panogah in na vseh sportnih igriščih. Ob šestih zvečer obhod tekmovalcev iz vseh držav. Zborovski koncert.

Petek 24. julija: Nadaljevanje olimpijskih tekem; tek »skozi Dunaj«. Ob petih popoldne sprejem vodstev inozemskih delegacij pri mestnem županu Seitzu. — Zvečer »večer telesne kulture«, uprizoritve inozemcev, po okrajih razne slovesnosti.

Sobota 25. julija: Nadaljevanje olimpijskih tekem; plavanje »skozi Dunaj«; zvečer slovesne igre na stadionu in potem pohod z bakljami po Dunaju.

Nedelja 26. julija: Dopoldne manifestacijski pohod po Dunaju. Popoldne proste vaje množic in odločilne tekme. Zvečer dunajski umetniški večer in slovo od inozemskih gostov.

Od ponedeljka 27. julija dalje izleti v gore.

Med dnevi olimpiade ogledovanje raznih znamenitosti dunajskega mesta.

Iz Slovenije se je prijavilo za olimpiado 73 udeležencev. Iz drugih pokrajin Jugoslavije nimamo nobenih zanesljivih vesti. Vsak prijavljenec bo dobil pravočasno legitimacijo, ki ga upravičuje do raznih ugodnosti. Večina bo odšla 22. julija. Vse potrebne informacije bodo prijavljenci pravočasno prejeli.

Centrala »Svobode«.

Proti točenju alkoholnih pijač na sportnih igriščih. Nedavno so dunajske delavske sportne in kulturne organizacije proglasile v velikih zborovanjih zahtevo, da je treba upravljati stadion in mestne sportne prostore brez alkohola. Zanimivo je bilo pri teh manifestacijah, da so bile zbrane vselej velike množice. Na enem takih zborovanj je izjavil predsednik republikanskega Schutzbunda in predsednik del. sportne Internationale (SASI) dr. Julius Deutsch: »Bavimo se s sportom, da postanemo telesno in duševno zdravejši. Sport je kulturni činitelj, ki ga pa gotove strani slabijo. Še vedno sedijo mladi ljudje, dasi so sportniki, po gostilnah. Te hočemo privedi ven iz gostiln v prosto naravo. Borimo se proti alkoholu, ki je nevreden pravega sporta. Alkohol je sovražnik vsake kulture, posebno pa še delavske kulture. Delavska kultura, to je novo in veliko gibanje množic, ki odvaja vstajajoči proletarijat iz sveta kapitala in propadajoče in potapljaajoče se buržuazije. Kultura proletarijata je kultura socializma in ta kultura nima nobenega prostora za alkoholičarske pivske navade. Boj za novi svet mora biti obenem tudi boj proti žganju, pivu in vinu. Ali boj proti alkoholu ima pa tudi še neposreden aktualen pomen. Nahajamo se v težki borbi za naše pravice in zato potrebujemo mlada srca, mlade možgane, proletarsko moč in proletarsko trdnost.«

Te besede dr. Deutscha naj bi si zapisali v svoje srce tudi naši sportniki. Dajte jih v svojih lokalih v okvir, naučite se teh besed na pamet in stavite jih v okvir svojega srca in svojih dolžnosti. Ko boste te Deutscheve besede izpolnjevali, tedaj boste šele vredni imena — delavski sportniki. Zavedajte se tega!

—on—

RAZNO.

Krščanskega socializma ni. — Kdor je še dvomil o tem, ga je sedaj rešil vseh takih dvomov najvišji poglavar katoliške cerkve papež Pij XI. Temu papežu mora vsakdo priznati, da je v izpovedovanju katoliških načel odkritosrčen mož. Nedavno je v okrožnici o katoliškem zakonu povedal, da srednjeveški nazori kat. cerkve o zakonu in družini še vedno veljajo. Ob proslavi 40 letnice okrožnice Leona XIII. o delavskem vprašanju je pa jasno in nedvoumno povedal sledeče (citiramo po »Slovincu« z dne 19. maja 1931):

1. Lastnina je legitimna (to se pravi, da se privatne lastnine ne sme odpravljati);

2. **Razlika med raznimi socialnimi plastmi človeške družbe se ne sme in se ne bo mogla nikoli odstraniti**, ker jo je po papeževem mnenju »zelo modro ustvaril Stvarnik sam.«

3. **Nemogoče je, da bi bil kdo resničen socialist in obenem dober katoličan.**

4. **Kapitalisti in delavci se morajo ljubiti med seboj in iskati le koristi Boga in kraljestvo Jezusa Kristusa.**

Vse to je tako jasno in nedvoumno povedano, da nobenemu normalno razumnemu človeku ni treba še premišljevat, kaj pomenijo te papeževe besede.

Za slovenske katoliške delavce je šel k temu papeževemu govoru g. Joža Langus, ki je čutil za potrebno, da je poleg papeža še on obsodil »brezbožni komunizem«. To je v redu.

Katoliški delavci, ki so se pri nas doslej nazivali kršč. socialiste in ki so v svojem »Ognju« propagirali razredni boj, bi se morali ravnati po navodilih svojega najvišjega poglavarja. Predvsem morajo črtati svoj naslov, preurediti ves svoj tisk (zlasti ne smejo več izdajati del »brezbožnih« socialistov, kakor sta Up-ton Sinclair in M. A. Nexö) in sploh predrugačiti svojo zunanost. V svoji notranjosti so bili itak redno isti. »Domoljub« in »Del. Pravica« — vse to so dogovorjene stvari.

Že Ivan Cankar je zapisal (glej zbr. spisov II. zvezek, stran 286 in 288):

»Popolnoma narobe je stvar s klerikalnim demokratizmom in s klerikalno svobodomiselnostjo! Ko sem bil v domovini, sem mislil, da teh reči ni nikjer na prodaj, temveč da sta Lueger in Ebenhoch (bivša dunajska voditeljja kršč. socialcev, op. p.) v primeri s Sušterskičem in Krekom prava apostelina svobode, ena-

kost in bratstva! O kratkovidna neprevidnost, o neprevidna kratkovidnost! — Vstal je na Dunaju doktor Krek, in komaj je izpregovoril mogočno besedo, je bil do pike podoben Robespieru! (znani ekstremni voditelj v franc. revoluciji, op. p.) Falot, Robespierre, opeharil si pobožne kamniške kmete za mandat! Oblekel si talar, okoli vrata kolar — sakrament, to je bila ideja! Ob prihodnjih volitvah se obrijem in storim kakor on!... No, Robespierre je govoril, poleg njega pa se je muzalo petnajstero gospodov; celó Gostinčar, ki ni razumel, se je muzal. Zakaj reč je bila taka: Robespierre (t. j. Krek, op. p.) je dobro vedel, da Ludvik XVI. (t. j. avstro-ogrška reakcija, op. p.) še živi in da bo še dolgo živel. Če bi bila nevarnost za življenje njegovo, bi ne bil govoril Robespierre, temveč — Šuklje!!! (»konservativno« krilo, op. p.). Potem se pravi Ivan Cankar:

»Ampak prišla je k meni še tretja nadloga in mi je razodela, da je govoril doktor Krek proti — podraženju živil. Svojim volilecem? Ne, — tobačnim delavcem! Zdaj hodim po Dunaju — o, sodrugi, da bi videli moj žalostni obraz — in premišljujem brez nehanja: ali je bil govornik hinavec, ali so bili poslušalci blagoslovljeni butci? Vse se mi zdi, da je oboje resnica.«

Tako je in ostane s socialno politiko kat. cerkve. Ona potrebuje pristašev povsod, med vsemi stanov. Zato vsakemu primerno govori. V resnici čuva obstoječ družabni red in da bi ga tem laže čuvala, potrebuje tudi delavcev na svoji strani. Doslej imenovani »kršč. socialci« morajo skrbeti za to, da delavci ne zaidejo v socializem. Pri tem seveda poljubno menjajo taktiko in fraze. O tem ne odločajo takozvani kršč. socialci, ker oni sploh o ničemer ne odločajo, temveč izvršujejo samo naloge, ki jim jih daje katoliška akcija. Hinavščina in brezznačajnost sta brezmejni. V »Pravici« so že nekaj časa v podlistku opevali slavo Marxu, ki je bil sedaj v Rimu seveda obsojen. Kaj bodo pisali v bodoče, ne vemo. Sposobni bodo obojega: na prvi strani bodo obsojali to, kar bodo hvalili na tretji strani istega lista iste številke.

Vemo v naprej, da bodo ogorčeno proglasili naše ugotovitve za demagogijo. Toda ta »demagogija« je resnica. Papeževe izjave smo citirali po »Slovincu«. Nismo tega zapisali za kršč. socialne pismarje, temveč samo v informacijo prijateljem našega časopisa.

V 4. številu »Svobode« smo priobčili izjavo katoliškega sociologa Cathreina o socializmu. Tedaj je »Pravica« izjavila, da Cathrein za njo ni merodajen. Sedaj je papež povedal prav isto mnenje, kakršnega je Cathrein. Sedaj menda »Pravica« ne bo zatajila vrhovnega poglavarja kat. cerkve!

Sicer pa dovolj tega! Vsakdo naj gleda sam, — da govorimo s Cankarjevimi besedami — da ne bo »blagoslovljeni butec«!

—r.

Knjigovodski tečaji kovinarjev na Jesenicah. Naše delavstvo ima dandanes že celo vrsto organizacij in ustanov, ki potrebujejo za odbornike ljudi, ki se kolkortoliko razumejo tudi na knjigovodstvo, sestavljanje računskih zaključkov, njih pregledovanje in podobno. Taki ljudje morajo biti vsaj blagajniki, revizorji in člani nadzorstev naših strokovnih, kulturnih in združnih organizacij. Ena teh organizacij, ki mora imeti za taka dela tuje ljudi, je le na pol naša, in težko je delo tudi v organizaciji, kjer ostali člani načelstva in nadzorstva ne morejo nadzirati in pregledovati dela svojega blagajnika in knjigovodje. Ali, kje naj dobi naše delavstvo tako znanje, ko mu ga šola ne nudi, ali ako mu ga je tudi nudila, mu ga je pa življenje odvzelo in ga je ob težkem delu pozabil. Le samopomoč in lastna vzgoja to lahko nudi našemu delavstvu.

Na pot take samovzgoje je stopila že pred nekaj leti podružnica Saveza Metalnih Radnika, sekcija težke železne industrije na Jesenicah. Delavstvo v območju te podružnice, ki ima sama 1200 članov in je imela lani nad 400.000 Din denarnega prometa, ima še 3 podružnice »Svobode«, 4 samostojne zadrug, 6 prodajaln Konzumnega društva za Slovenijo, »Prijatelja Prirode« ter Zvezo del. žena in deklet. Vsem tem organizacijam so potrebni sposobni funkcionarji in kovinarske organizacije na Jesenicah so uvidele potrebo *lastnih tečajev za — knjigovodje*.

Letos se je vršil že *peti tak tečaj*. Trajal je od 7. nov. l. l. do konca maja t. l. Učni predmeti: Matematika (predavatelj: učiteljica gđ. Perkova), knjigovodstvo (s. Zorman), korespondenca, tajniški posli in poročevalstvo (s. Jurij Jeram). Predavanja po tri ure tedensko. Tečaj so obiskovali sodrugi, ki so jih delegirale sekcije kovinarske podružnice ali pa so se sami prijavili vanj. Obisk spočetka 22, nato povprečno 16 na uro. Stroške za tečaj nosijo večinoma udeleženci sami, delno pa kovinarska organizacija. Za plačilo učnih moči in pripomočkov so pa prispevale zadrug. Uspeh

je kakor vsa leta prav razveseljiv.

Na tak način si torej jeseniški kovinarji vzgajajo za svoje organizacije sposobne funkcionarje. Veselje je videti ali gledati te mlade delavce, s kako resnobo in zanimanjem obiskujejo te tečaje in kako spretno delajo nato po svojih organizacijah. Le redko je najti v bilancah zadrug, ki jih vodijo ti mladi delavci, napake in razveseljivo je, kako pametno pregledujejo knjige vseh teh organizacij člani nadzorstev. Hvalevredno je tudi sodelovanje učiteljstva v naših tečajih in pri tem mimogrede omenjam, da bi bilo zaželeno to tudi po drugih krajih. Priporočilo ministrstva za sodelovanje učiteljstva pri ljudski prosveti se nanaša tudi na prosvetno delo med delavstvom.

—on—

Okrajne poljedelske prosvetne zadrug v Srbiji. Zveza zdravstvenih zadrug v Beogradu je napravila akcijo za ustanavljanje okrajnih prosvetnih poljedelskih zadrug (sreske prosvetne zemljoradničke zadrug). Namen zadrug je, da razvijajo smisel za štednjo, da nabavljajo učila in ostale potrebščine za pouk in izobrazbo svojih članov; da skupno nabavljajo in prepuščajo svojim članom potrebne knjige, časopise, načrte, skice, proračune in ostale potrebščine za izobrazbo; da ustanavljajo tečaje iz vseh panog gospodarstva in pridobitništva, kakor tudi tečaje za kmečke gospodinjice; da s ciljem pospeševanja domačega dela in poljedelstva ustanavljajo tečaje za pouk zadrugarjev v raznih tehničnih in obrtnih poslih; da ustanavljajo tečaje za knjigovodstvo in računovodstvo za kmečka gospodinjstva; da prireajo gospodarske, zdravstvene, prosvetne in druge razstave, da organizirajo potovanja in izlete v svrhu spoznavanja kmetijskega gospodarstva itd. Te zadrug morejo med zadrugarji za pospeševanje in vršitev teh namenov ustanavljati posebne odseke: čitalniški, pevski, glazbeni, dramski, mladinski, otroški in prirejati tudi posebne tečaje v ta namen; splohi naj zadruga na vse mogoče načine podpira izobrazbo članstva. — Takih zadrug je bilo nekaj že ustanovljenih in so vesel pojav v izobraževalnem delu med srbskim delom naše države.

—on—

Kulturno delovanje delavskih društev v Ameriki. Naši ameriški rojaki imajo v Ameriki mnogo organizacij. Večinoma so to tkzv. podporne jednote, ki nadomestujejo naše zavode za socialno zavarovanje, ki v Ameriki ni obvezno, dalje so to razna kulturna (pevska, dramska, glasbena) društva in pa tudi politične organizacije. Naši rojaki, ki so

marksističnega svetovnega nazora, so včlanjeni predvsem v 600 društvih (jednotah) Slovenske Narodne Podporne Jednote (SNPJ) s sedežem v Chicagu, v raznih samostojnih delavskih ozir. socialističnih kulturnih društvih in delavskih domovih ter v klubih Jugoslovenske Socialistične Zveze (J. S. Z.) v Chicagu. Zanimivo je kulturno delo v teh društvih in o njem bomo priobčili še morda kak poseben članek. Za danes prinašamo po ameriških listih malo sliko o delu, ki ga je izvršil eden najaktivnejših klubov J. S. Z., klub št. 1 J. S. Z. v Chicagu, v l. 1930. Klub je imel v prošlem letu 10 prireditvev, in sicer: 3 dramske predstave: Sinclair »The Machine« (v angleščini) 26. jan., »Vdova Rošlinka« 30. marca in »Konec poti« 26. okt., dalje 2 koncerta pevskega zbora »Sava«: 27. aprila in 30. nov., nato Silvestrovo zabavo, domačo zabavo 22. febr., prvomajsko slavnost 1. maja, »moonlight«, piknik 9. VIII. in družabni izlet 21. sept. Od vseh teh priredb je bil najboljši obiskan drugi koncert »Save« in sicer je prišlo 600 oseb.

Še vse bolj pa se peča ta klub s prirejanjem predavanj in diskusij: leta 1930 jih je bilo 13. Radi zanimivosti jih navajam: 24. jan. je predaval Franc Manning o vlogi socialističnih agitatorjev v unijah in v splošnem delavskem gibanju; 28. febr. predavanje Joška Ovna o Parizu; 12. marca je predavala Esther Friedmann o delavskem gibanju v Angliji in Avstriji; 28. marca je predaval Anton Garden o bojih in situaciji v U. M. W. of A. (strokovna zveza rudarskih delavcev Amerike); 30. aprila in 23. maja so bili referati in diskuzija o sporedu VIII. rednega zbora JSZ; 27. junija sta poročala klubova delegata Bernik in Oven o poteku tega kongresa v Detroitu; 25. julija so bila poročila o položaju in delovanju po naselbinah in predavali so: Albert Hrast, John Goršek, Frances Zakovšek, G. Smrekar in Frank Klun. Fr. Zaitz je še predaval tudi o Antonu Kristanu, ki je umrl dober teden prej; 22. avg. je bila diskuzija o vprašanju: »Ali ima generacija naših priseljencev še kaj sposobnosti in možnosti za napredek?« in referenti so bili J. Rak, F. Godina, D. J. Lotrich in J. Oven; 26. sept. sta predavala Ivan Molek in Frank Alesh o svojih vtisih s potovanja po Jugoslaviji in ondodnem delavskem gibanju; 24. okt. je bila diskuzija »Kaj so proč vrženi glasovi?«, referenti: Pogorelec, Godina, Lotrich in Zaitz; 28. novembra je bila diskuzija o vprašanju: »V čem lahko izboljšamo svojo taktiko?«, poročevalci so bili Lotrich, Garden in Oven; 26. dec. je podal Peter Bernik obširen referat »Klub št. 1 in njegove priredbe«.

Klub ima dva odseka, ki mu dajeta življenje in dohodke, s katerimi podpira socialistični tisk, prispeva v delavske agitacijske namene, v stavbinski fond JSZ. itd. Poglavitni namen teh dveh odsekov je kulturno delo, katerega vršita v polni meri. S svojim delovanjem vplivata na ugodno širjenje prosvetnega dela ne samo med Slovenci v čikaškem okrožju, nego več ali manj v mnogih drugih naselbinah. Klub št. 1 je veliko storil, da se je kulturno delo med slovenskim socialističnim delavstvom v Ameriki prošla leta podesetorilo.

Klub je imel koncem leta 1930 104 člane; 14 je bilo novih, 13 jih je pa v letu 1930 izstopilo.

Poleg tega je sodeloval ta klub še na raznih piknikih, dramski odsek je gostoval z igro »Mrak« v Milwaukeeju in Waukeganu. itd.

Ker je delo tega kluba zelo zanimivo in služi lahko kot primer za način delavskega kulturnega dela med našimi rojaki v Združenih državah Sev. Amerike, sem bil s tem poročilom malo daljši. Potrebno bi bilo, da stopimo s kulturnimi organizacijami naših rojakov v USA v malo ožji stik ter jim nudimo vse, kar more njih kulturna prizadevanja pospešiti in olajšati. —on—

Trideset let ljudske visoke šole »Volksheim« na Dunaju. 24. febr. t. l. je preteklo 30 let, odkar je bila ustanovljena dunajska ljudska visoka šola »Volksheim« (Ljudski dom). Iz malih začetkov se je razvila do najpomembnejših zavodov za izobrazbo odraslih in je priznana po vsem svetu kot vzorna. — Leta 1901 je začela s svojim delovanjem v malem kletnem prostoru in se je mogla že leta 1905 preseliti v samo za njene svrhe zgrajeno »hišo s sto okni«, kakor jo je nazval delavski pesnik Alfonz Petzold. Ta hiša je bila opremljena z vsemi uredbami, ki so potrebne za pouk ljudske visoke šole (predavalnice, učilnice, laboratoriji in kabineti, čitalnice, telovadnica, risalnica itd.). Sledila je doba stalnega razvoja in najintenzivnejšega dela, ki ga je mogla vojna ovirati sicer, ali ne prekiniti. Naravnost viharan razvoj je pa dosegla ta Ljudska visoka šola Dunaj »Volksheim« v povojni dobi. V kratkih presledkih so bile ustanovljene štiri ljudske visoke šole, število slušateljev je naraslo od 2000 na preko 12.000, število polletnih tečajev, ki se vrše vsako leto, je naraslo od 56 v prvem letu na 800, 200 docentov predvsem iz krogov univerzitetnih in srednješolskih profesorjev, je bilo v službah ljudske visoke šole. Tako lahko po pravici imenujejo dunajski »Volksheim«

ČITAJTE „DELAVSKO POLITIKO“

NAROČA SE
V MARIBORU
POŠTNI PREDAL 22

kot »najbolj velikopotezno ustanovo za ljudsko izobrazbo«.

Nad Ljudsko visoko šolo »Volksheim« se blišči ime Luda Hartmanna, nepozabnega vodje dunajskega delavstva, velikega zgodovinarja in prvega poslanika avstrijske republike v Berlinu, ki je ustvaril skupno z Beckom, Reichom in drugimi to veliko delo. Vzgoja ljudi k samostojnemu, predsodkov prostemu mišljenju je bil cilj, ki ga je postavil ljudski visoki šoli.

Temu cilju je ostala ljudska visoka šola zvesta do današnjega dne. Na nevtralni podlagi, kar se tiče politike in svetovnega naziranja, je zgradila svoje delo. Šola ne vidi svoje naloge v samem posredovanju znanja niti ne le v nujenju gotove in dovršene slike o svetu, marveč, da dá vsakomur v roke duševna sredstva, ki so potrebna k ustvaritvi take podobe.

S temi načeli stopa Ljudska visoka šola Dunaj, »Volksheim«, v četrto desetletje svojega obstoja, ne brez skrbi za nadaljnjo ureditev svoje bodočnosti, katera je kakor izgleda po težki krizi našega časa ravno tako ogrožena kakor druge kulturne ustanove. Idealizem nje-

nili slušateljev in učiteljev sam ne bo zadostoval, da se prebije ta čas krize. Tu bo treba dejanske podpore vseh odgovornih mest, države, občine, interesnih zastopstev delavstva in nameščentstva ter privatne pomoči.

Delavci in nameščenci tvorijo skoro izključno članstvo te ljudske visoke šole. Delavci in nameščenci bodo skrbeli za to, da bo ostalo to za njih duševno izobrazbo najvažnejše mesto neokrnjeno v svojem delovanju. —on—

60 let delavske zadrage na Slovenskem. Tudi mi moramo zabeležiti 60 letnico danes najstarejše delavske zadrage na Slovenskem, to je Hranilnega in posojilnega društva delavcev r. z. z o. z. v Mariboru, ki je obhajala 16. aprila t. l. 60 letnico obstoja. Zadrugo so ustanovili delavci južnoželezniških delavnic v Mariboru in znači še pred sprejemom združnega zakona v Avstriji (9. aprila 1873) enega prvih poizkusov gospodarske organizacije delavstva na Slovenskem. Danes ima delavstvo pri nas že 61 zadrug, ki so združene v lastni Zvezi gospodarskih zadrug za Jugoslavijo v Ljubljani. —on—

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon štev. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Delavskim knjižnicam nudi pri večjem naročilu znaten popust.

Razmnoževalne aparate: **Original Opalograph**, naj-
boljši razmnoževalec posebno za note, risbe i. t. d.
Jamčim za brezhibno delovanje.

Pisarniške potrebščine, strojepisni, oglejni, indigo, sesalni
papir. Zvitki za računske stroje in blagajne.

Pisalni stroji: **Stoewer veliki in srednji, Under-
wood**. Rabljeni, dobroohranjeni stroji.

Lastna specialna popravljalnica za pisalne, računske in
šivalne stroje!

Točna postrežba! Cene nizke! Cenike brezplačno!

LUD. BARAGA - LJUBLJANA

Šelenburgova ulica 6. Telefon štev. 2980.

Splošno kreditno društvo

r. z. z o. z.

v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 13

sprejema hranilne vloge od 1 Din naprej
in obrestuje najugodnejše.

V načelstvu in nadzorstvu zgolj zastopniki
strokovnih in gospodarskih organizacij.

KNJIGOVEZNICA LJUDSKE TISKARNE D. D.

veže knjige, brošure, revije,
koledarje itd. po najnižji ceni

Najboljši in najcenejši slovenski mesečnik je delavska kulturna revija

„SVOBODA“

Letna naročnina stane komaj Din 36.—, letno izide 12 števk z obsegom po približno 32 strani in z najraznovrstnejšo zanimivo vsebino.

Tekmujte v nabiranju naročnikov!

Slovenska Narodna Podporna Jednota

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v

Severni Ameriki.

Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezni, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki. — Ima približno 63.000 članov v obeh oddelkih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.

■ *Premoženje nad 4,000.000 dolarjev.* ■

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill